

**Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS KO1
Seminarieledare: Martin Dackling
Handledare: Martin Ericsson
13 januari 2021.**

Stenkastning och polisvåld

En studie av kollektiva konfrontationer under Malmörevolten 1890.

Gustav Svensson

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Uppsatsens tematik.....	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
1.3 Forskningsöversikt.....	2
1.4 Källmaterial och metod.....	5
1.4.1 Källmaterial.....	5
1.4.2 Metod.....	7
1.5 Teori.....	10
2. Historisk bakgrund och kontext.....	14
3. Undersökning och analys.....	18
3.1 Händelseförloppet.....	18
3.1.1 Upptrappning.....	19
3.1.2 Protesterna växer.....	20
3.1.3 Nya våldsamheter dagen därpå.....	22
3.1.4 Magasinkarlen och hans son.....	25
3.1.5 Husarerna skickas bort.....	26
3.1.6 Plåtslagarna som fick straffarbete.....	28
3.1.7 Polischocker mot demonstranterna.....	29
3.1.8 Efterspelet och nedrivna kungörelser.....	32
3.2 Godtyckliga gripanden och maktutövning.....	33
3.3 Polisen skulle upprätthålla ordning.....	34
3.4 Proletära husarer kontra hårdföra poliser.....	36
3.5 De strejkbrytande ”smälänningarna”.....	38
3.6 Folkmassans sociala sammansättning.....	39
4. Sammanfattning och slutsatser.....	41
5. Referenser.....	45
5.1 Källmaterial.....	45
5.2 Litteratur.....	45

1. Inledning

1.1 Uppsatsens tematik

Den här uppsatsen kommer att beröra en arbetsmarknadskonflikt som utspelade sig i Malmö 1890 och som utmynnade i kravaller mellan å ena sidan arbetare och deras sympatisörer, å andra sidan poliser och militärer. Som så många gånger förr var lönen i fokus när 140 träarbetare i Malmö den andre maj gick ut i strejk. När arbetsgivarsidan tog in strejkbrytare hårdnade konflikten och konfrontationer uppstod mellan arbetare och strejkbrytare. Från den 30:e maj till den fjärde juni kulminerade konflikten när arbetarna och deras sympatisörer tog till gatorna för att protestera mot strejkbryteriet. Strejken pågick fram till den femte juli då arbetsgivaren gick med på arbetarnas krav. Det var våldsamheterna mellan myndigheter och arbetare som skulle få störst uppmärksamhet i såväl dåtida press som i arbetarrörelsens historieskrivning. Flera av de gripna under upploppen fick straffarbete medan andra klarade sig med böter. Händelserna har i fackföreningsrörelsens historieskrivning kallats ”Malmörevolten”.¹ Mitt fokus kommer hamna på våldsamheterna som utspelade sig men jag ämnar även göra en större presentation av händelseförloppet, utifrån det källmaterial som finns tillgängligt.

Själva arbetsmarknadskonflikten sticker inte ut i sig. Under den här perioden strejkades det över hela landet. Det uppseendeväckande är våldsamheterna som följde, samt hur händelseförloppet såg ut. Under några dagar utspelades våldsamma upplopp mellan medborgare och myndigheter i stadens centrala delar. Snabbt lugnade oroligheterna ner sig och över en natt infann sig ett stilla lugn i staden. Det är något som förvånar. I arbetarhistoriska böcker har det plötsliga lugnet tillskrivits en uppmaning från tidningen Arbetets grundare Axel Danielsson, som genom ett flygblad uppmanade folk att stanna hemma. Våldsamheterna tog slut men strejken fortgick.

Jag är intresserad av att undersöka hur våldet såg ut på gatorna mellan arbetare och myndigheternas representanter. Dessutom kommer jag studera de olika sociala spänningar som fanns mellan grupper i staden som på olika sätt var involverade i eller tog ställning i konflikten. Det här kommer att göras utifrån teoretiska synvinklar kopplade till sociala oroligheter och konflikter i gaturummet samt med hjälp av social identitetsteori.

---

¹ Uhlén, Axel, *Facklig kamp i Malmö under sju decennier: historik*, Framtiden, Malmö, 1949, s. 83 – 87.

1.2 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med den här studien är att skapa en ökad förståelse av Malmörevolten, där mitt fokus kommer ligga på hur gatukonflikten utvecklades samt hur olika bilder av konflikten konstruerades i lokala tidningar av olika politisk färg. Det här kommer göras med hjälp av nedanstående frågeställningar.

1. *Vad hände enligt samtida källor under Malmörevolten? Hur såg konfliktrepertoaren ut? Vilken typ av eskalerande och de-eskalerande handlingar förekom under oroligheterna? Varför gick det från fredliga demonstrationer till våldsamheter?*
2. *Hur beskrevs händelserna och de inblandade sociala grupperna (demonstranter, polis, husarer, strejkbrytare) i gatuoroligheterna av pressen?*
3. *Hur såg de sociala relationerna ut mellan Malmös arbetarbefolkning och poliserna samt militärerna i staden under tiden?*

1.3 Forskningsöversikt

Malmörevolten är en händelse som fått relativt liten akademisk uppmärksamhet. Den dyker upp i arbetarhistoriska verk men har då inte analyserats utifrån teoretiska ramverk. Istället har fokus lagts på att beskriva vad som hände på en översiktlig nivå, ofta har det varit rena referat av vad som skrevs i olika dagstidningar. Jag ämnar gå djupt ner i olika typer av källmaterial och analysera händelserna noggrant utifrån flera perspektiv och infallsvinklar.

2016 skrevs en kandidatuppsats av Gustav Ekström om Malmörevolten, han riktade in sig på att studera konfliktrepertoaren utifrån material från fackföreningar och arbetsgivarpart.² Begreppet *konfliktrepertoar* är hämtat från Charles Tilly och används ofta i forskning om sociala konflikter. Delar av Tillys teori kommer även användas i min uppsats, i samverkan med andra teorier, men appliceras inte på samma material. Ekström har inte studerat händelserna på gatunivå. En missuppfattning i uppsatsen är när Malmörevolten egentligen utspelade sig, då han skrivit att händelserna inträffade en månad senare än när de faktiskt skedde. Missuppfattningen grundar sig troligtvis i en felskrivning i sekundärlitteratur som använts. I boken ”Träarbetareförbundets historia 1889-1923” som är skriven av Sigfrid Hansson går det att läsa om Malmörevolten.³ Det har dessvärre smugit sig in några felaktiga datum i Hanssons redogörelse, vilket uppdagas om man söker sig till de angivna källorna.

---

² Ekström, Gustav. *En förändrad scen? – Strejk och upplopp i Malmö 1890*. [Kandidatuppsats, Lunds universitet]. LUP Student Papers. 2016.

³ Hansson, Sigfrid, *Svenska träarbetareförbundets historia: 1889-1923*, Svenska träarbetareförbundet, Stockholm, 1925, s. 72-91.

Hansson skrev om stora demonstrationer som utspelade sig den *andre juli* och hänvisar till ett citat i tidningen Arbetet. Men citatet Hansson lyfter fram är taget ur tidningen Arbetets upplaga den *andre juni*. Alltså en månad tidigare. Efter att ha gått igenom alla nummer av tidningen Arbetet mellan 30 april och 7 juli under 1890 så kan jag konstatera att Hanssons uppgifter är felaktiga.

Malmörevolten nämns även i historikern Thomas Sörensens avhandling om Kronprinsens husarregemente.⁴ Där beskrivs händelseförloppet, framför allt ur husarernas perspektiv. Sörensens avhandling har använts som ett stöd för att förstå vilken roll militärerna hade i händelseförloppet och hur exempelvis arbetarrörelsen i Malmö såg på militärerna generellt. Sörensen går inte djupare in på polisens roll, vilket jag ämnar göra.

När det gäller sociala oroligheter och kollektiva konfrontationer i gaturummet finns det betydligt mer forskning att gå igenom, inspireras av och förhålla sig till. Först och främst kan det vara en god idé att reda ut vad det är man faktiskt diskuterar när man pratar om upplopp. Historikerna Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson diskuterar i sin bok *Den bråkiga staden. Ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm* begreppet upplopp. De menar att det inte är en självklarhet att kalla alla konfrontationer som sker på gator och torg för ”upplopp”. Begreppet finns i den juridiska termen *våldsamt upplopp* men den täcker inte alla våldshandlingar och samtliga som är del i ett upplopp döms nödvändigtvis inte heller utifrån den juridiska straffsatsen. Utöver det juridiska så har ordet upplopp en negativ klang och kan därför användas för att svartmåla en händelse.⁵ Nationalencyklopedin definierar upplopp så här: ... *brott som innebär att en folksamling stör allmän ordning och visar uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot en myndighet för att framtvunga eller hindra viss åtgärd och inte skingrar sig på myndighets befallning*.⁶ Poliserna i Malmö under Malmörevolten kanske tyckte att det som inträffade var upplopp, medan folkmassan som protesterade mot strejkbrytarna kan ha haft bilden att det var en demonstration som blev utsatt för polisvåld? Således kan det finnas en problematisk avvägning i att använda begreppet eftersom olika sidor kan ha avvikande uppfattningar av samma situation. 1890 var upplopp juridiskt statuerat under strafflagens tionde kapitel. I den anges att uppror kan leda till allt från straffarbete till dödsstraff, beroende på hur allvarligt upproret är mot staten.⁷ Upplopp sågs

---

⁴ Sörensen, Thomas, *Det blänkande eländet: en bok om Kronprinsens husarer i sekelskiftets Malmö*. Diss., Lunds universitet, 1997, s. 166-170.

⁵ Ericsson, Martin & Brink Pinto, Andrés, *Den bråkiga staden: ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm*, Stockholmia förlag, [Stockholm], 2019.

⁶ ”Upplopp”, *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/upplopp> (hämtad 2020-11-24)

⁷ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 185. Strafflagen finns här.

alltså som en form av uppror. Utifrån både Nationalencyklopedins definition och i den för tiden juridiska meningen skedde det upplopp i Malmö och därför kommer jag använda begreppet, samtidigt som jag har i åtanke de negativa konnotationer det har. Ett tillägg bör göras gällande det juridiska och det är att folk kan ha dömts trots att de kan ha varit oskyldiga samt att det är svårt att definiera vad som egentligen är deltagande i ett upplopp, vilket källmaterialet har visat. Är en person som bara befinner sig på platsen en deltagare eller krävs det att personen genomför aktiva våldshandlingar? Genom att använda begreppet kan jag ansluta mig till ett akademiskt fält som studerat upplopp och andra kollektiva konfrontationer över tid.

I tidigare historieforskning har upplopp och kollektiva konfrontationer förklarats på olika sätt. Går vi tillbaka till Gustave Le Bons tankar kring massan, som presenterades nära i tiden till Malmörevolten, så framhövs psykologiska förklaringsmodeller. Le Bon var konservativ och såg folkmassan som något ondskefullt. Han menade att det fanns ett *kollektivt medvetande* som fick folk att förlora sin identitet och istället agera irrationellt med folkmassan som skydd.⁸ Senare forskning har visat att dessa teorier vilar på en svag grund. Jag kommer inte använda mig av Le Bons tankar men tycker att de är intressanta att ställa i förhållande till andra teorier kring massan, som istället lyfter upp sociala förklaringsmodeller till hur folk agerar när de är en del av den. Dessutom ger Le Bons teori en bild av hur folk kunde ha resonerat kring folkmassan i samband med Malmörevolten, då Le Bons verk var samtida med denna händelse. Istället kommer teoretiska modeller som fokuserar på de sociala aspekterna i kollektiva konfrontationer att användas, vilket presenteras vidare under teoriavsnittet.

Brink Pinto och Ericsson för ett resonemang kring kvinnors delaktighet i upplopp och menar att man inom den historiska forskningen generellt har kopplat ihop kollektiva konfrontationer med män och manlighet. Det här kan ha att göra med att män haft möjlighet att agera mer fritt i det sociala rummet. De två forskarna tillägger att bilden har reviderats på senare tid och att kvinnor har uppmärksammats mer i forskningen. När man studerat hungerkravaller har man kunnat se kvinnornas mer framträdande roll.⁹ Om en tidningsartikel rapporterar att folkmassan kastat sten mot polisen så är det svårt att faktiskt veta om det var män eller kvinnor som kastade sten. Jag kommer därför att undersöka om det finns vittnesuppgifter som lyfter kvinnors deltagande i källmaterialet.

---

⁸ Le Bon, Gustave, *The crowd: a study of the popular mind*, Benn, London, 1896, s. 18-23.

⁹ Brink Pinto & Ericsson 2019, s. 48.

1.4 Källmaterial och metod

1.4.1 Källmaterial

Material från Rådhusrätten i Malmö

I Rådhusrättens arkiv finns ett rikt rättsmaterial från händelserna. Rådhusrätten var den rättsliga instans som hade i uppgift att skipa rätt på lokal nivå, vilket motsvarar dagens tingsrätt. Jag har lagt fokus på domböckerna i brottmål för år 1890 kopplade till rådhusrättens andra avdelning, volymerna A1da:41 och A1da:42. Totalt har jag samlat ihop omkring 250 sidor från domböckerna som täcker händelserna. Det är inte helt lättnavigerat men en viss röd tråd går att följa. Majoriteten av fallen, där en person anhållits, inleds med ett stämningsanspråk gentemot personen och därefter har en polisrapport som beskriver händelserna bifogats. Dessa rapporter är markerade med datum och indelade i olika bilagor. I materialet går det att se om rätten har beslutat huruvida personen ska frikännas eller dömas. Om straff utdömts anges detta. Bland svårigheterna vid arbetet med materialet så är det värt att lyfta att källmaterialet skrivs med olika handstilar och inte alltid står i kronologisk ordning. Dessutom kan själva pappersmaterialet variera i kvalitet vilket gör att det inte är helt enkelt att se vilka handlingar som hör ihop med varandra. Rubriker och andra typer av markeringar för att beskriva exakt vad det är för text som skrivits saknas stundtals. Ibland dyker det upp ett helt annat fall mitt i materialet som berör Malmörevolten, då Rådhusrätten av förklarliga skäl även sysslade med andra rättsfall. Det ska tilläggas att materialet ibland inte är helt komplett enligt nyss nämnda beskrivning. Händelserna inträffade för 130 år sedan och när man iförd bomullsvantar, trots stor försiktighet, bläddrar i de stora böckerna märks det hur vissa sidor vittrar sönder. Med en sådan tidsrymd är det inte konstigt om vissa sidor hamnat på villovägar med åren. Till följd av att materialet är så pass omfattande så har inte alla intressanta detaljer som finns i det tagits upp. Det går helt enkelt inte att avhandla precis allt, utifrån de begränsningar som finns i sidomfång och tid.

När händelseförloppet har presenterats så har personer som blivit misstänkta för brott anonymiserats. Namnen som används om dessa är fingerade i de fall då jag valt att använda namn. Det har skett för att hålla isär folk och för det dramatiska inslaget. Det rörde sig om människor av kött och blod, inte bara yrkestitlar, som tog till gatorna i Malmö under dessa dagar. Poliserna som namnges står med sina riktiga namn. De var offentliga personer i staden under tiden och misstänks inte heller för brott. Att anonymisera så här gamla namn kan tyckas onödigt men man vet aldrig om det finns efterlevande släktingar som kan ta illa upp, därför garderar jag mig.

I mitt arbete med materialet så har jag stött på allt från förhör, vittnesrapporter och domar till listor över skadade poliser och polisrapporter. Dessa uppgifter måste studeras utifrån källkritiska perspektiv. En källkritisk diskussion kopplat till materialet förs under metodavsnittet.

Tidningsmaterialet

Jag har även studerat tidningar från tiden, nämligen tidningen Arbetet, Sydsvenska Dagbladet Snällposten och Skånska Aftonbladet.¹⁰ Jag har läst alla upplagor från respektive tidning från första maj, dagen innan strejken bröt ut, till den tionde juli vilket var fem dagar efter att strejken tog slut. Mitt fokus har varit att studera artiklar som berör konflikten och uppmärksamhet har främst riktats på de inledande dagarna i juni, då gatukonfrontationerna fick mest utrymme.

Arbetet var en socialdemokratisk tidning som stod på arbetarnas sida. Sydsvenska Dagbladet tog tydligt parti för såväl poliser som borgerligheten i staden. Skånska Aftonbladet var även den borgerlig, men tar även upp polisens våldsamheter i en större utsträckning än Sydsvenska Dagbladet. Tidningarna på den här tiden hade få sidor och var till stor del fyllda av annonser. I Sydsvenska Dagbladet var det ett stort fokus på utrikesnyheter, vilket var en skillnad från Arbetet med ett större fokus på arbetarrelaterade frågor och lokalpolitiska nyheter. När jag refererat till tidningarna så har jag angivit datum men ingen sidnumrering. Upplagorna är bara på ett fåtal sidor och således är det enkelt att hitta rätt bara man läser hänvisad upplaga. Artikelförfattare anges mycket sällan i texterna. En fördel med tidningarna är att de ger en bra översiktsbild medan polismaterialet är mer detaljrikt. När jag tecknat en översiktsbild har jag valt att ställa de översiktliga rapporterna från händelseförloppet i förhållande till mer specifika beskrivningar för att inte fastna för mycket på vissa detaljer. Såväl detaljriktighet som övergripande rapportering går att finna i såväl rådhusrättens material som i tidningsrapporteringen. Stundtals har jag dock valt att lyfta just detaljerna när dessa har varit extra intressanta eller kunnat säga något mer om helheten. Vittnesmål har använts för att förmedla atmosfär och ge läsaren en närhet till händelserna.

Slutligen så har vissa överväganden gjorts kring vilka utdrag från källmaterialet som har presenterats. Det finns många spännande historier här och jag har försökt lyfta fram ett par olika som visar intressanta händelser, mönster eller incidenter. Vissa exempel har tagits upp för att de visar på något mer generellt, som att poliserna ofta var de enda vittnena i rättegångarna mot gripna personer. Medan det i andra fall har varit saker som stuckit ut som

---

¹⁰ Sydsvenska Dagbladet Snällposten benämns hädanefter Sydsvenska Dagbladet i uppsatsen. Idag heter tidningen Sydsvenskan.

presenterats, exempelvis när en demonstrerande magasinkarl fann sin nioårige son i folkmassan. Genom att både ha med det generella och det specifika så har jag ämnat skapa en bild av dessa händelser som är både övergripande och detaljerad. Tidsbrist har inte varit problemet utan snarare det bestämda omfånget för den här typen av uppsats. Det finns fler historier att berätta, saker att ta reda på, synvinklar att anlägga och händelser att analysera med hjälp av det här materialet. Det bör även nämnas att det finns fackföreningsmaterial, men utifrån de frågor jag har valt att ställa har detta material inte behövts analyseras. Ytterligare en djupdykning hade kunnat göras i polisens arkiv men Rådhusrätten har med såväl förhör som domar och polisrapporter vilket har gjort att detta inte har varit nödvändigt för uppsatsen. Det kan finnas ytterligare material att studera vilket bjuder in till vidare forskning i ämnet.

1.4.2 Metod

Den här uppsatsen är en historisk fallstudie där mitt fokus har varit att studera sociala processer, samspel mellan olika grupper och hur man konstruerat bilder av sina motståndare och den egna gruppen. Professorn i samhällsvetenskap Martyn Denscombe anser att fallstudien är bra att använda "... när forskaren vill undersöka en fråga på djupet och tillhandahålla en förklaring som kan hantera komplexiteten och subtiliteterna i verkliga situationer."¹¹ Det passar utmärkt på vad jag försökt göra. Att förstå de olika sidorna i Malmörevolten är svårt men möjligt om man lägger mycket tid på att studera detaljerna. Genom den kvalitativa metoden har jag haft möjlighet att gräva mig ner i det djup som en enda historisk händelse kan bära på. Just sociala relationer och samspelet mellan människor kan vara svårt att komma åt med mer övergripande, kvantitativa, metoder och därför är fallstudien så bra. Genom att titta på olika detaljer kan man skapa sig en bild av helheten.¹²

Min metodologiska ansats har även varit hermeneutisk i hur jag tagit mig an olika texter. Inom hermeneutiken är tolkningen central. Visst ska man ha ett källkritiskt angreppssätt men det är inte alltid högsta prioritet att reda ut om en källa är tillförlitlig utan snarare är det centrala att tolka texten i sig. Genom att studera textens språk, vad den kan tänkas ha för syfte och vem som ligger bakom texten kan det hjälpa en att försöka förstå dåtiden.¹³ Med den här metoden är det viktigare att ta reda på varför poliserna vittnade om att folk vägrat lyda dem när de beordrade rensning av torgen under sommarkvällarna i Malmö, än att reda ut om folk faktiskt vägrade eller inte. Inom hermeneutiken finns det även en

---

¹¹ Denscombe, Martyn, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2. uppl., Lund: Studentlitteratur, 2009, s. 62.

¹² Denscombe 2009, s. 60.

¹³ Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Studentlitteratur, Lund, 1996, s. 192-193.

tankegång om hur kunskap ackumuleras. Om vi tänker oss att vi ska studera ett fall så gäller det att titta på olika delar av det, för att förstå helheten. Samtidigt behöver vi förstå helheten för att begripa de olika delarna. Den här processen är pågående och således omförhandlar vi ständigt hur vi ser på helheten, utifrån vad vi lär oss när vi studerar de olika delarna.¹⁴ Genom att använda källmaterialet i en dynamisk process med sekundärlitteratur som stöd, har min förståelse för olika delar hjälpt mig att förstå den komplexa helhet som var Malmörevolten. Ett sådant exempel är att jag genom att läsa forskningslitteratur om polisen och studera hur de olika tidningarna beskrivit polisen ökat min förståelse av polismyndigheten som en aktör i dåtidens Malmö.

Tidningsmaterialet från tiden kompletterar det primära källmaterialet. I studiet av tidningar har jag försökt göra närläsningar av innehållet. Det har gjorts genom att leta efter nyanser i språket, värdeladdade ord och uttryck. Dessutom har jag försökt utläsa hur olika politiska ståndpunkter tog sig uttryck i rapporteringen. När jag granskat tidningsmaterialet så har det stundtals presenterats vitt skilda bilder av händelserna. I dessa fall är det enkelt att se vissa mönster. De borgerliga tidningarna tog polisens parti och målade upp folkmassan som ”de andra” med negativa beskrivningar. Det går att se i såväl Sydsvenska Dagbladet som Skånska Aftonbladet.¹⁵ Arbetartidningen Arbetet gjorde tvärtom, där framställdes arbetarna som tämligen oskyldiga medan poliserna beskrevs som våldsamma.¹⁶ I de fall när beskrivningar av ett händelseförlopp har skilts åt kraftigt har båda sidornas beskrivningar presenterats samt reflekterats över. Att man rapporterade helt olika ger viktig information om de olika aktörernas bevekelsegrunder, vilket måste tolkas. Det förekom givetvis också relativt samstämmiga uppgifter, vilket skapar förutsättningar för att teckna en helhetsbild. Att tidningarnas texter stundtals skiljde sig kraftigt från våra dagar är något man får ha i åtanke. En del av den hermeneutiska tolkningsprocessen är att försöka sätta sig in i vad dåtidens människor tänkte, snarare än att se ur sina egna perspektiv.¹⁷ Det har jag försökt göra under min analys.

Trots att jag framför allt försöker tolka mina källor utifrån ett hermeneutiskt perspektiv, så har jag dessutom presenterat vissa händelseförlopp. Historikern Arne Jarrick menar att utgångspunkten för en historiker måste vara att det går att göra sanningsenliga rekonstruktioner över det förflutna. Det gäller att ha ett källkritiskt tankesätt när man gör det och erkänna att de vittnen som en historiker finner genom källmaterialet inte behöver ha talat

---

¹⁴ Dahlgren & Florén 1996, s. 274-275.

¹⁵ Sydsvenska Dagbladet 4 juni 1890; Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹⁶ Arbetet 4 juni 1890.

¹⁷ Dahlgren & Florén 1996, s. 193.

sanning.¹⁸ Såväl misstänkta gärningsmän som poliser kan ha ett intresse i att tillrättalägga sina berättelser eller ljuga. De misstänkta vill undslippa straff. Även polisernas uppgifter måste reflekteras över, i synnerhet när konflikten varit så infekterad som den verkar ha varit. Det kan finnas ett intresse hos poliser att få en person fälld och därför lyfta fram vissa uppgifter. Polisens eget våld syns väldigt sällan i rapporterna. Är polismaterialet helt värdelöst för att säga oss något om vad som hände? Givetvis inte. Sanningshalten i diverse påståenden kan ifrågasättas men samtidigt kan vi studera *vilken bild* som presenterades och vad den säger oss. Ett förhör med en person kan ge oss en mängd intressanta uppgifter. Framför allt kan det ge oss den förhörde personens uppfattning om händelseförloppet men även saker som vilket yrke personen hade eller varifrån den kom. Genom att ställa olika vittnesutsagor mot varandra så kan man göra avvägningar av vilken sanningshalt de kan bära på. Tidsmässigt var det bara några veckor mellan händelserna och att polisrapporterna och förhørsprotokollen skrevs ner. Således bör minnet varit ganska klart hos de inblandade.

Det finns en skillnad mellan historiska källor och andra typer av källor. Förvisso går det att påstå att alla källor är historiska eftersom allt som hänt har skett i det förflutna, men Jarrick pekar ut en viktig skillnad mellan historikerns källor och andra källor; en historiker kan inte ändra på sina källor. Inom vissa vetenskaper kan man genomföra upprepade experiment och hänvisa till som källor. Historikern däremot studerar saker som redan har skett och som aldrig kommer hända på exakt samma sätt igen.¹⁹ Jarrick menar att vi bara har en "... indirekt tillgång till det förflutna".²⁰ Malmörevolten har bara inträffat en enda gång men det kan finnas en mängd tolkningar av vad det var som hände. Som historiker gör vi tolkningar av tolkningar.²¹ Historikern tolkar en utsaga som någon annan har berättat, utifrån hur denna person tolkade en situation. För historiker är texter det centrala undersökningsobjektet, därför behöver vi göra såväl textuella som intertextuella analyser men också utomtextuella sådana, menar Jarrick.²² I denna uppsats har därför vittnesmål av olika slag vägts mot varandra för att försöka skapa en helhetsbild. Genom den hermeneutiska tolkningsprocessen har en förståelse för den utomtextuella kontexten byggts upp för att lättare kunna tolka källmaterialet.

De källkritiska principer som i viss mån berörts ovan och som använts i granskningen av texterna kan kort sammanfattas enligt följande. Principen *äkthet* rör om

---

¹⁸ Jarrick, Arne. Källkritiken måste uppdateras för att inte reduceras till kvarleva. *Historisk tidskrift*. Vol. 125, nr: 2, 2005: 219-231, s. 219.

¹⁹ Jarrick 2005, s. 219-220.

²⁰ Jarrick 2005, s. 223.

²¹ Jarrick 2005, s. 228.

²² Jarrick 2005, s. 224.

källan är vad den säger sig vara. Vidare så brukar man tala om att det är viktigt att fastslå tiden det gått från att en händelse inträffat till att källan tillkommit. Därefter graden av *oberoende*, om källan har skrivits av från en annan källa exempelvis. Slutligen är *tendensfrihet* den princip som fått mest betydelse i min undersökning. Det handlar om att utröna huruvida en källa tenderar att tillrättalägga en bild för att gynna någons mål.²³ Det här är något jag resonerar utifrån där det är lämpligt. Jag har utgått från att äktheten är hög och att källorna är original.

1.5 Teori

Förutom metod så är teorin ett viktigt hjälpmedel i en forskares verktygslåda. Dessa två redskap hjälper oss att förstå, sammanställa och kontextualisera olika fenomen och händelser i det förflutna. En fördel med fallstudien är att man kan ha en mångfald gällande både källor och teorier, vilket utnyttjats i den här studien där flera teoretiska verktyg använts.²⁴

1.5.1 Kollektivt våld och contentious politics studies

Termen *kollektivt våld* har hämtats från sociologen Charles Tilly. Han framhöll hur kollektivt våld skedde i en social interaktion mellan människor eller grupper. Gemensamt var att våldet fysiskt skadade antingen människor eller olika ting. För att våldet skulle ses som kollektivt var det tvunget att utföras av minst två gärningsmän med en viss samordning.²⁵ Som kommer att framgå längre fram i uppsatsen kastade folkmassan i Malmö stenar på både poliser och byggnader, ropade och skralade tillsammans samt rörde sig gemensamt i grupp runt omkring i gaturummet. Således uppfylls alla tre punkter. Även polisens respektive husarmilitärernas insatser uppfyller kraven för att kallas kollektivt våld, då de utövade våld mot människor och i grupp samordnades genom order från högre befäl. Tilly menade att det gick att se samband mellan kollektiva våldsamheter över tid. Samtidigt hävdade han att det var viktigt att studera *kontexten* som våld utspelade sig i. Det kunde exempelvis röra sig om vilka sociala band och strukturella förhållanden som fanns mellan grupperna som involverades i våldsanvändningen.²⁶

Tilly sällar sig till forskningsfältet Contentious Politics Studies eller CPS, ett fält där man studerat kollektiva protester och som inspirerat många svenska upploppsintresserade historiker så som Stefan Nyzell, Martin Ericsson, Andrés Brink Pinto med flera. Begreppet

---

²³ Thurén, Torsten, *Källkritik*, 2., [rev. och utök.] uppl., Liber, Stockholm, 2005, s. 13.

²⁴ Denscombe 2009, s. 61.

²⁵ Tilly, Charles, *The politics of collective violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 3.

²⁶ Tilly 2003, s. 4.

contentious är något svåröversatt till svenska men i grunden handlar det om att någon gör ett *claim* (exempelvis ”bort med strejkbrytarna” eller ”vi vill ha sex timmars arbetsdag”) gentemot en annan part, ofta det politiska styret.²⁷ Det kollektiva våldet kan uppstå utan att myndigheter är involverade men på ett eller annat sätt brukar myndighetsrepresentanter vara delaktiga.²⁸ I Malmö var det tydligt vilket huvudsakligt *claim* som gjordes – bort med strejkbrytarna. Vi kan även se hur myndighetsrepresentanter, i form av både poliser och husarer, var på plats. Samt att det kollektiva våldet utspelades mellan gruppen som gjorde ett *claim* och myndigheterna. Därför passar fallet utmärkt in i ovanstående forskningsfält.

Ett begrepp som myntats av Tilly och används inom CPS-fältet är *konfliktrepertoar*, vilket inbegriper de olika sätt och handlanden som människor i ett samhälle använder sig av inom kollektiva konfrontationer och sociala protester under en viss tid.²⁹ Det kan vara allt från att gå i välordnade demonstrationsled till att bränna bilar eller att rikta laserpekare mot polisen. Konfliktrepertoaren är alltså kontextuellt avhängig och förändras på många sätt över tid. Det ska tilläggas att vissa handlanden näst intill kan te sig universella i urbana gatukonflikter oberoende av tid, som stenkastning. I den här studien kommer jag successivt att lyfta olika element i konfliktrepertoaren när jag analyserar händelseförloppet.

En viktig poäng som Ericsson och Brink Pinto för fram är att konfliktrepertoaren förändras beroende på deltagarnas tidigare erfarenheter av kollektiva konfrontationer. Det gäller självklart båda sidors agerande, såväl myndigheternas som folkmassans.³⁰ Protesterna i Malmö skedde strax innan en mer organiserad demonstrationskultur växte fram i Sverige, som Ericsson och Brink Pinto förlägger till sekelskiftet 1900 och som följde av konfrontationer mellan Stockholms arbetare och polis.³¹

1.5.2 Sociala identiteter och känslomässiga band

Socialpsykologen Steve Reicher har studerat massan utifrån social identitetsteori. Enligt honom så förändras individers identitet i en folkmassa vilket skiljer sig från exempelvis LeBons tankar om hur individens identitet upplöses i massan. Ett sådant exempel är att folk som befinner sig i en folkmassa ofta känner folk runt omkring och således inte kan bli helt anonyma. För Reicher är den sociala kontexten högst relevant för hur människor kommer

---

²⁷ Tilly 2003, s. 9; Brink Pinto & Ericsson 2019, s. 40.

²⁸ Tilly 2003, s. 9.

²⁹ Ericsson & Brink Pinto 2019, s. 41.

³⁰ Ericsson & Brink Pinto 2019, s. 42-43.

³¹ Ericsson & Brink Pinto 2019, s. 41.

handla när de befinner sig i en folkmassa.³² Vi människor har olika identiteter, som kan delas upp i olika kategorier. Den *personliga identiteten* kan något förenklat förklaras vara den delen av oss som säger att just jag är jag och du är du. Alltså att vi är samma person oavsett tid och plats. Förutom en personlig identitet har vi också *sociala identiteter* som är beroende av de sammanhang vi befinner oss i och relaterade till vår plats i olika sociala grupper. Sociala identiteter har på olika sätt en känslomässig laddning för oss, vilken kan variera i styrka. Vi påverkas av de normer och regler som finns i den sociala grupp vi identifierar oss med.³³ Under Malmörevolten kan vi tänka oss att det har funnits sociala identiteter som arbetare, polis, militär, plåtslagare, Malmöbo, demonstrant, kvinna, man, barn, myndighetsperson, journalist etcetera.

För att göra den sociala identitetsteorin än mer relevant kommer jag även väva in *självkategoriseringsteorin*, som är en slags vidareutveckling av den förstnämnda. Tillägget är att man även lyfter relationer mellan olika sociala grupper. När vi hamnar i en situation då en social identitet väger tyngre än den personliga identiteten så sker olika processer. Vi börjar se oss som en del av ett kollektiv men kan även se gruppen utifrån nya ögon. Det kan leda till att vi börjar se likheter med andra personer som uppfattas vara en del av gruppen, eller skillnader mot personer som inte är en del av den sociala gruppen. Dessa likheter och skillnader kan sedan förstärkas när vi befinner oss inom olika sociala situationer med gruppen.³⁴ Säg att en person bland annat ser sig som en fotbollssupporter, då kan denne personens sociala identitet som supporter förstärkas i samband med att personen går på match för att se sitt favoritlag. Tillsammans med andra supportrar till samma lag får man ett gemensamt mål i att heja fram det egna laget till seger och man kan dela gemensamma attribut som matchtröjor, halsdukar och flaggor. Det här skapar en starkt gruppgemenskap. Samma processer kan vara verksamma vid demonstrationer, likt de som inträffade under Malmörevolten.

Inom den sociala identitetsteorin poängteras att masshändelser är något som skapas i mötet mellan olika grupper. De intentioner som ligger bakom ett handlande och de tolkningar som görs av olika gruppers ageranden är således viktiga. Grupperna tolkar ständigt varandras intentioner och agerar utifrån sin egen tolkning av situationen. Således kan en intention missuppfattas, vilket kan skapa nya situationer som den första gruppen inte hade

---

³² Reicher, Stephen David. The St. Pauls' riot: An explanation of the limits of crowd action in terms of a social identity model. *European Journal of Social Psychology*, Vol 14. nr.1, 1984: 1-21, s. 2.

³³ Rosander 2010, s. 29-32 i Rosander, M. (2010). Forskning om masshändelser. *Demonstrationer och sporthändelser* (s. 29-40). Lund: Studentlitteratur, s. 34.

³⁴ Rosander 2010, s. 34-35.

räknat med från början. När nya situationer uppstår kan även nya sociala identiteter växa fram.³⁵ Det går att tänka sig att arbetarna i Malmö ena stunden såg sig som protesterande mot strejkbrytarna, för att senare snarare bygga sin sociala identitet i förhållande till den våldsamma polisen. Polisen kan ha haft bilden av att arbetarna inledningsvis ville protestera mot strejkbrytarna men senare snarare ville göra upp med polismyndigheterna, vilket troligtvis påverkade deras sätt att agera.

1.5.3 När det kollektiva våldet eskalerar eller de-eskalerar

Utgångspunkten är att det kollektiva våldet måste ses i sin kontext och som ett samspel mellan olika grupper. För att förklara varför kollektiva konfrontationer eskalerar eller trappar ner kan man använda sig av de teoretiska begreppen *freds- och krigsskapande processer*.

Forskarna i psykologi Gunilla Guvå och Ingrid Hylander har pekat ut vad som brukar vara avgörande för om upplopp ska uppstå eller inte. För det första handlar det om hur de olika parterna ser på sig själva. Det är nämligen så att det inte bara är relevant vad som pågår i interaktionen mellan grupper, utan även inom grupperna. För det andra tar de upp hur själva organiserandet av handlandet går till, om det sker exempelvis ordningsskapande aktioner eller huruvida gruppernas göranden bidrar till att skapa en mer kaotisk situation. Slutligen är det avgörande hur grupperna bemöter varandra.³⁶ Det sker alltså ett samspel mellan mellangruppsliga processer och processer inom de olika grupperna.

Genom *negativa stereotypiseringar* av den andra gruppen kan så kallade krigsskapande kategoriseringar ske. I den här processen kan även den egna gruppen stärkas och på så sätt bildas det ett ”vi” kontra ett ”dem”. Inom den egna gruppen kan positiva känslor förstärkas och man kan exempelvis få en ökad tolerans mot egna misstag. I motsats så kan negativa känslor förstärkas gentemot den andra gruppen. Det kan göra att man inte längre ser varje person som en individ utan istället ser dessa som ett negativt betingat kollektiv.³⁷ Den enskilde poliskonstapeln kan bli till en symbol för en förtryckande överhet och demonstranten till en del av en illasinnad pöbel. Det sker alltså negativa generaliseringar mot den andra gruppen. Genom att samtidigt stärka sig själv i förhållande till den andra gruppen kan det ske en *positiv självkategorisering* av det egna sociala kollektivet.³⁸

---

³⁵ Rosander 2010, s. 36

³⁶ Guvå, Gunilla & Hylander, Ingrid. Hur kravaller uppstår och ordning upprätthålls. I *Demonstrationer och sporthändelser*, Kjell Granström (red.), 41-59. Lund: Studentlitteratur, 2010. s. 42.

³⁷ Guvå & Hylander 2010, s. 43-46.

³⁸ Guvå & Hylander 2010, s. 46.

Nästa fas handlar om hur de olika grupperna är organiserade och vilken påverkan det har på händelseförloppet. *Krigsskapande organisering* kan innefatta saker som skapar kaotiska situationer. Det kan röra allt från rykten som sprids, plötsliga utfall eller nya uppmaningar från en av grupperna.³⁹ I Malmö spreds rykten om att polishuset skulle stormas, polisen gjorde plötsliga kavalleriattacker och order om att folk skulle skingra sig gavs flera gånger. Slutligen så handlar *krigsskapande bemötanden* om att någon grupp agerar provocerande. Det kan röra sig om allt från språkbruk som förolämpningar och hån, till fysiska attribut som poliser till häst eller dragna vapen. I vilken mån något anses som provocerande har att göra med om man litar på eller misstror den andra gruppen från början.⁴⁰

Det tåls även att nämnas de *fredsskapande processerna*, även om de krigsskapande var mer vanligt förekommande i Malmö. När det gäller kategorisering så kan det vara att man gör en nyanserad åtskillnad inom den andra gruppen, att man inte drar alla över en kam. I organiserandet kan det handla om att upprätthålla ordning, istället för att skapa kaos. Exempelvis att sänka batongerna eller sluta kasta sten. Slutligen så sker ett *fredsskapande bemötande* genom att man agerar respektfullt, visar förståelse för varandra och uppträder vänligt. Ett avväpnande beteende helt enkelt.⁴¹

2. Historisk bakgrund och kontext

För att kunna förstå varför människor agerade som de gjorde och vilka sociala strukturer som folk levde inordnade under så behöver Malmörevolten kontextualiseras. Efter en genomläsning av dagstidningar som Arbetet, Skånska Aftonbladet och Sydsvenska Dagbladet från år 1890 så går det att konstatera att Sverige i slutet av 1800-talet var en plats där det pyrde av social oro. Bagarstrejker, lockouter, strejkande jordbruksarbetare och flera andra arbetsmarknadskonflikter skedde såväl nationellt som lokalt. Det går även att slå fast att detta inte var ett svenskt fenomen. Strejker och demonstrationer pågick för fullt runt omkring i den industrialiserade världen.⁴² 1800-talets revolutioner och revolutionsförsök fanns säkerligen med i det historiska medvetandet hos maktavare och med facit i hand vet vi att flera revolutioner inträffade i Europa efter det att Malmörevolten utspelat sig. I exempelvis England förekom upplopp och kravaller under 1800-talet, vilket stundtals besvarades med

---

³⁹ Guvå & Hylander 2010, s. 46.

⁴⁰ Guvå & Hylander 2010, s. 50.

⁴¹ Guvå & Hylander 2010, s. 51-59.

⁴² Ett urval av upplagor där sociala oroligheter eller konflikter rapporterades: Arbetet 2 maj 1890; Sydsvenska Dagbladet 3 juli 1890; Sydsvenska Dagbladet 7 juli 1890; Skånska Aftonbladet 1 juli 1890; Skånska Aftonbladet 8 juli 1890 etcetera.

militära trupper. Samtidigt växte de övre samhällsskiktens oro för nya revolutionära idéer, menar historikern Björn Furuhausen.⁴³ Det är inte otänkbart att liknande rädslor fanns i Malmö under tiden, vilket kanske kan förklara den starka militära närvaron under demonstrationerna. Med tanke på att liknande processer som industrialisering och ideologiers framväxt skedde i Sverige i slutet av 1800-talet så går denna händelse att sätta in i ett makrohistoriskt perspektiv för att visa hur ett lokalt fenomen inte var isolerat utan en del av större historiska rörelser.

Malmö genomgick en kraftig industrialisering och urbanisering under 1800-talet. En omfattande inflyttning från landsbygden gjorde att staden snabbt ökade i storlek. I början av seklet var Malmö inte mycket mer än en stor by, år 1800 bodde det strax under 4000 invånare i orten.⁴⁴ Det var först under århundradets andra hälft som befolkningstillväxten tog fart. Från 1870 till 1880 steg Malmös invånarantal från 25 593 till 38 054 personer och på 1890-talet hade siffran ökat till mer än 50 000 invånare. Befolkningsökningen fortsatte och 1910 bodde det över 80 000 personer i staden.⁴⁵ En ökad befolkning innebar såväl nybyggnation av bostäder som fler arbetsplatser där folk kunde arbeta.⁴⁶ Med andra ord var Malmö i slutet av 1800-talet en stad i förändring. I industrialiseringens och urbaniseringens kölvatten kom även sociala problem. Många av de inflyttade till staden var fattiga människor från landsbygden som samlades i trånga bostäder under arma förhållanden. Arbetsdagarna i industrierna var långa och lönerna låga. Alkoholkonsumtionen var hög, tiggeri, prostitution och lösdriveri var utbredda sociala problem. Samtidigt fanns det i Malmö en borgerlighet som hade det gott ställt, i synnerhet i stadskärnan innanför kanalerna där även flera industrier och stadens kommersiella liv hade sin spelplats.⁴⁷ Klasskillnaderna i staden var påtagliga och demonstrationerna under Malmörevolten utspelades mitt i borgerlighetens centrum. Den här situationen med industrialisering och klassklyftor var inte unik för Malmö som stad, utan påtaglig i andra industristäder som växt snabbt.⁴⁸ Furuhausen menar att klasskonflikterna blev mer påtagliga under industrialiseringen och att över- och medelklassen upplevde den nya underklassen och de sociala problemen som hotfulla. Det fanns inom de övre klasserna en tanke om att *den farliga underklassen* var skyldig till problem som störde ordningen men också försämrade

---

⁴³ Furuhausen, Björn, *Ordning på stan: polisen i Stockholm 1848-1917*, B. Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2004, s. 26.

⁴⁴ SCB 1969: Historisk statistik för Sverige. Del 1. Befolkning. Andra upplagan. 1720-1967.

⁴⁵ Bjurling, Oscar & Fridlitzius, Gunnar (red.), *Malmö stads historia D. 4 1870-1914*, Malmö stad, Malmö, 1985, s. 170-173.

⁴⁶ Bjurling & Fridlitzius 1985, s. 181.

⁴⁷ För fokus på Malmö se Bjurling & Fridlitzius 1985, s. 209-211. För mer generell utveckling se; Furuhausen 2004, s. 31.

⁴⁸ Bjurling & Fridlitzius 1985, s. 212.

samhällsmoralen. Det man fruktade mest, en rädsla som närdes under tider av politisk oro, strejker, upplopp och de lägra klassernas mobilisering, var revolution.⁴⁹ Det fanns tidigare spänningar mellan lägre klasser och det övre samhällsskiktet även innan industrialiseringen, när hantverkargesäller, sjömän, drängar, förindustriella arbetare vid manufaktur etcetera hamnade i konflikt med överheten.⁵⁰ Konflikterna blev än mer påtagliga under industrialiseringen.

Enligt historikern Rolf Karlbom skedde det en förändring efter 1855 när folkliga massaktioner mer och mer började ta sig uttryck i form av strejker, snarare än hungerupplopp. Lönen hamnade i fokus på ett nytt sätt och arbetarna blev en egen grupp som organiserade sociala protester.⁵¹ Det ska tilläggas att rena hungerkravaller även förekom efter den här tiden, så sent som 1917 inträffade sociala oroligheter kopplade till brist på mat i flera städer runt om i landet. Bland annat under den så kallade potatisrevolutionen på Södermalm i Stockholm.⁵²

Tidningen Arbetet hade en viktig roll i den malmötiska arbetarrörelsen. Under tiden då strejken pågick publicerades det mer eller mindre dagligen uppmaningar om att bistå strejken ekonomiskt. Det här inleddes redan den andre maj och pågick fram till att strejken avslutades i juli.⁵³ Exempelvis den tredje juni trycktes en personlig uppmaning från Träarbetarefackförningens ordförande Johan Björkman där han bad om bidrag till de 150 arbetarna, många med familjer, som behövde stöd för att kunna köpa bröd.⁵⁴ I tidningen presenterades även de belopp som samlats in till de strejkande, vilket gick att läsa under rubriken ”Frivilliga bidrag till träarbetarnas strejk”. Här får vi reda på att det var såväl privatpersoner som fackförbund som bidrog. Exempelvis gick det att läsa om hur fackförbundet Transport en dag bidragit med 515 kronor men även hur enskilda arbetare på sockerfabrikerna i Örtofta och Arlöf skänkt alltifrån 10 öre till 1 krona.⁵⁵ Det verkar ha funnits en stor solidaritet inom arbetarrörelsen under tiden, något som Arbetet gärna visade upp.

Ytterligare en stående uppmaning i tidningen som återkom i princip dagligen under hela strejken går att hitta under rubriken ”Inga strejkbrytare!”. Under det segmentet radades flera strejkkonflikter upp runt om i landet där arbetare uppmanades att inte ta

---

⁴⁹ Furuhausen 2004, s. 31-32.

⁵⁰ Furuhausen 2004, s. 74.

⁵¹ Karlbom 1967, s. 194.

⁵² Blomqvist 2017.

⁵³ Arbetet 2 maj 1890 exempelvis. Bläddrar man genom tidningarna från året så är det så gott som varje dag uppmaningar till att bistå ekonomiskt.

⁵⁴ Arbetet 3 juni 1890.

⁵⁵ Arbetet 13 maj; Arlöf stavas idag Arlöf.

anställning.⁵⁶ Strejkbrytare har av arbetarrörelsen betraktats som en paria. Det finns otaliga exempel på konflikter mellan strejkande och strejkbrytare genom historien. Staden Malmö har en diger historia av dylika konfrontationer och konflikter, där Amaltheasprängningen troligtvis är den mest kända. I Stefan Nyzells avhandling *Striden ägde rum i Malmö* berörs arbetsmarknadskonflikten vid A.W. Nilssons fabrik i Malmö som utmynnade i Möllevångskravallerna 1926. Här beskrivs dagliga konfrontationer mellan strejkande och strejkbrytande under en lång tid. Även Nyzell använder sig av begreppet konfliktrepertoar för att visa hur konflikten såg ut på gatunivå. Ett av fenomenen i repertoaren var så kallade *hemföljningar*, då arbetare och deras sympatisörer följde strejkbrytare till platserna i staden där de inackorderades när arbetsdagen var slut. Dessa hemföljningar var ofta hotfulla och ibland våldsamma.⁵⁷ Martin Ericsson har tittat närmare på fenomenet med hemföljningar och visat att det var en vanlig företeelse i arbetarnas konfliktrepertoar under mellankrigstiden. Han lyfter ett exempel från våren 1922 då arbetare tog emot strejkbrytare när dessa anlände med tåget till Falkenberg för att bryskt uppvakta dessa under tiden de befann sig på orten. En folkhop följde efter strejkbrytarna när de rörde sig runt i staden och det hela skulle komma att sluta i handgripligheter.⁵⁸ Andrés Brink Pinto har skrivit om en konflikt som mynnade ut i kravaller i Lund när strejkbrytande studenter frivilligt slöt upp på sockerbruket i Svedala 1898 vilket ledde till att de fick stryk av uppretade arbetare. Då studenterna kom tillbaka med tåget från Svedala väntade en mängd arbetare vid stationen. Med ett tillvägagångssätt som liknar de hemföljningar som även skedde i Malmö jagade man studenterna, som beskyddades av polis, till AF-borgen där de tog sin tillflykt. Flera av studenterna fick ta emot både slag, sparkar och kastade stenar förutom de verbala tillmälen som användes.⁵⁹

Våld mot strejkbrytare var ingen isolerad svensk företeelse utan skedde även i en internationell kontext. I såväl Sverige som England skedde grövre enstaka våldsyttningar gentemot strejkbrytare, som bomben mot Amalthea eller sprängningen mot en strejkbrytares hem i Sheffield på 1860-talet, en del av *The Sheffield Outrages*.⁶⁰ Det här var tämligen isolerade händelser, men något som inträffade med större regelbundenhet var ritualiserade

---

⁵⁶ Arbetet, maj – juli 1890.

⁵⁷ Nyzell, Stefan. "Striden ägde rum i Malmö" *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*. Diss., Malmö högskola, 2009.

⁵⁸ Ericsson, Martin, *Hur man trampar strejkbrytare på tårna: Hemföljningar som konfrontationsform under mellankrigstidens svenska strejker*. Artikel presenterad vid Arbetarhistorikermötet i Landskrona 2019, Landskrona, Sverige.

⁵⁹ Brink Pinto, Andrés. De största kravallerna i Lunds historia. I *Det stora elefantupploppet och andra berättelser från Sveriges bråkiga 1800-tal*, Magnus Olofsson och Andrés Brink Pinto (red.), 109-129. Pluribus, 2011, s. 115-117.

⁶⁰ Linehan, Thomas P., *Scabs and traitors: taboo, violence and punishment in labour disputes in Britain, 1760-1871*, Routledge, Abingdon, Oxon, 2018, s. 208-209.

protestyttringar och våldsformer. Dessa protester tog ibland en näst intill karnevalistisk form med kraftfulla aktioner i det offentliga rummet. I England under 1800-talet kunde strejkbrytare tvingas upp på åsnor, vända med ansiktet mot baken och paraderas genom staden under hånfulla tillrop.⁶¹ Det var en skillnad i konfliktrepertoaren jämfört med Sverige.

Att arbetsgivarparten anställde strejkbrytare förekom även under träarbetarstrejken i Malmö 1890 och hemföljningar var redan då en del av konfliktrepertoaren. Den 20:e maj uppmanades träarbetare att inte ta anställning i Malmö och bli strejkbrytare i ett upprop i Arbetet signerad Träarbetarfackföreningen i Malmö. Istället manades tidningens läsare att hindra folk från att bli strejkbrytare och istället samla in bidrag till strejken om möjlighet fanns.⁶²

3. Undersökning och analys

Här kommer händelseförloppet att presenteras utifrån tillgängligt källmaterial och analyseras med hjälp av teoretiska och metodologiska verktyg. Dessutom kommer särskilt viktiga episoder och mer övergripande fenomen att diskuteras ingående under separata underrubriker. Polismaterialet har framför allt använts för händelseförloppet under måndagen och tisdagen då det helt enkelt finns mest material från dessa dagar, eftersom det var då flest greps och polisen fick göra större ingripanden.

3.1 Händelseförloppet

De stora våldsamheterna i Malmö skedde framför allt måndagen den andre och tisdagen den tredje juni 1890. En koncis tidslinje kan kort tecknas för stöd i läsningen. Lördagen den 31:e maj medverkade ett par hundra arbetare i hemföljningar av strejkbrytare. Arbetarna hamnade i diskussion med polisen men inga större våldsamheter rapporterades.⁶³ Söndagen den förste juni var arbetsfri dag och inga protester tycks ha inträffat. Måndagen den andre juni återupptogs protesterna som växte kraftigt i styrka och antalet demonstranter uppgick till flera tusen. Då skedde våldsamheter mellan polis och demonstrerande. Tisdagen den tredje juni följde större protester och våldsamheter, och husarer inkallades för att stödja den lokala polisen. Onsdagen den fjärde juni var de storskaliga gatuprotesterna över, myndigheterna hade kallat in 200 artillerister i reserv men de behövde inte ingripa.⁶⁴ På order från Axel Danielsson spreds ett flygblad som uppmanade folk att hålla sig hemma den fjärde juni. De

---

⁶¹ Linehan 2018, s. 115-116.

⁶² Arbetet 21 maj 1890.

⁶³ Arbetet 3 juni 1890.

⁶⁴ Arbetet 5 juni 1890; Sydsvenska Dagbladet 5 juni 1890; Skånska Aftonbladet 5 juni 1890.

gatukonfrontationer som fått namnet Malmörevolten, men som i tidningen Arbetet gick under tilltalet ”polisrevolt”, kan därmed sägas vara avslutade.⁶⁵ Strejken pågick ungefär en månad till, vilket inte berörs i den här uppsatsen.

3.1.1 Upptrappning

Lördagen den 31:e maj samlades ett par hundra arbetare vid Nils Jönssons bygge där Södergatan korsar Per Weijersgatan, i närheten av Gustaf Adolfs torg. De församlade uppgick till omkring 500 personer enligt Skånska Aftonbladet, medan polisen rapporterade om 300 man.⁶⁶ Genom närliggande Studentgatan och Amiralsgatan följde folkmassan efter strejkbrytare som under poliseskort var på väg hem. Följandet av strejkbrytare ackompanjerades av busvisslingar och rop.⁶⁷ Men också av smädelser och hån.⁶⁸ Enligt Skånska Aftonbladet ska det ha funnits tolv strejkbrytare från norra Skåne anställda vid bygget. Tidningen skrev att de kom från Gärd, Albo och Färs härader i norra Skåne.⁶⁹ I Arbetet däremot angavs det att strejkbrytarna var smålänningar.⁷⁰ Här kan man se ett exempel på hur de politiskt skilda tidningarna konstruerade olika bilder av de strejkbrytande. Genomgående i arbetarpresen och arbetarhistorieskrivningen pekades strejkbrytarna ut som smålänningar.⁷¹ Exempelvis socialdemokraten Axel Uhlén menade att strejkbrytarna var från Småland men han hänvisade inte till några källor.⁷² Huruvida personerna var från Småland eller Skåne är inte så viktigt att reda ut. Det är intressant att se hur de olika tidningarna konstruerade olika bilder av de strejkbrytande. Arbetartidningarna målade upp dem som några andra, som smålänningar, medan den borgerliga Skånska Aftonbladet rapporterade dem som skåningar. Utifrån den sociala identitetsteorin kan vi se hur det byggs upp ett *vi* mot *dem* inom arbetarrörelsen gentemot strejkbrytarna. *Vi* i form av skånska arbetare, *dem* konstituerade av strejkbrytare som kommer från någon annanstans, nämligen Småland.

Under lördagskvällens hemföljning rapporterade Arbetet att ledande arbetare ska ha velat tala med strejkbrytarna men blivit hindrade av polisen. En konstapel ska enligt Arbetet ha sagt ”*Resonera! Detta slags folk kan inte resonera med något annat än den här!*” han åsyftade då arbetarna varpå han knöt sin näve.⁷³ Ett citat som får ses som eskalerande och

---

⁶⁵ Arbetet 4 juni 1890.

⁶⁶ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890; Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 25 juni.

⁶⁷ Arbetet 3 juni 1890; Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

⁶⁸ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 25 juni.

⁶⁹ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

⁷⁰ Arbetet 3 juni 1890.

⁷¹ Detta sker i exempelvis Alsterdal, Alvar, *Brandsyn i samhället: Axel Danielsson 1863-1899*, Framtiden, Malmö, 1963, s. 243. Men även i Arbetet under dagarna som behandlats i den här uppsatsen.

⁷² Uhlén 1949, s. 84.

⁷³ Arbetet 3 juni 1890.

det är intressant att Arbetet valt ut just de orden att publicera. Det går att se en skiljelinje mellan arbetare som en social grupp på ena sidan, som står i kontrast till polisen. Polisen skyddade dessutom de förhatliga strejkbrytarna. Några våldsamheter rapporterades inte i någon av de studerade tidningarna den här dagen eller i polismaterialet. Arbetet hade ingen upplaga under måndagen den andre juni, utan det här rapporteras den tredje juni, alltså samma dag som man också rapporterade om de inledande våldsamheterna den andre juni. Huruvida poliskonstapeln faktiskt knutit sin näve och sagt ovannämnda saker är givetvis svårt att belägga. Det kan ha fungerat som ett sätt att visa att polisen redan då hade nära till våldet, eftersom Arbetets skribent när artikeln skrevs redan visste att våldsamheter skulle komma att inträffa dagen efter polisens uttalande, med tanke på publiceringsdag av tidningen. Oavsett om det faktiskt sades eller inte så kan vi utifrån sättet som man rapporterar förstå att det fanns spänningar mellan polis och arbetarrörelsen i staden vid den här tiden, samt att arbetarsidan tidigt porträtterade vissa poliser som aggressiva.

3.1.2 Protesterna växer

Det finns inga rapporter om protester söndagen den förste juni i någon av tidningarna. Troligtvis berodde detta på att söndagen även under den här tiden var arbetsfri dag, således arbetade inga strejkbrytare under dagen. Istället tog protesterna fart måndagen den andre juni och nu med betydligt större kraft. Arbetet rapporterade att det vid sextiden på kvällen börjat samlas folk vid Gustaf Adolfs torg, Södergatan och närliggande gator.⁷⁴ Enligt Skånska Aftonbladet ska folk ha samlats i större grupper, redan vid den här tiden var det ett par tusen människor på plats. Många hade ställt sig utanför Jönssons bygge medan andra uppehöll sig ute på Södergatan och Gustaf Adolfs Torg. När folkmassan trodde att strejkbrytarna var på väg ut skedde olika rörelser i riktning mot dem.⁷⁵ Utanför bygget ropade folk att strejkbrytarna skulle bort.⁷⁶

Den handfull poliser som fanns på plats försökte hålla undan folk från gång- och körbanor, vilket enligt Arbetets rapportering var en rimlig åtgärd men samtidigt framhävde man att sättet som vissa polismän gjorde det på ledde till oreda. Fler och fler strömmade till och någon gång mellan sju och åtta på kvällen ska det funnits uppemot 7000 till 8000 protesterande personer i rörelse i området.⁷⁷ I Skånska Aftonbladet beskrivs folkmassan som

---

⁷⁴ Arbetet 3 juni 1890.

⁷⁵ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

⁷⁶ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 25 juni.

⁷⁷ Dessa siffror rapporteras både i Arbetet och i Skånska Aftonbladet den 3 juni 1890.

bestående av strejkande timmerarbetare, deras sympatisörer men även av ”gatupojkar” och andra nyfikna.⁷⁸

Vid den här tiden anlände polismästaren tillsammans med sju till åtta ridande poliser samt en större mängd poliser till fots. Polismästaren uppmanade folk att ”i lagens namn” skingra sig, varpå han möttes av slagord som ”bort med strejkbrytarna” och ”bort med smålänningarna”.⁷⁹ Här kan vi tydligt se det *claim* som gjordes, enligt modellen för contentious politics studies. Målet med protesterna var att strejkbrytarna skulle bort, det var dessa man ville få att lämna staden eller åtminstone sluta upp med sitt arbete. Återigen konstruerades strejkbrytarna som smålänningar. Här går det att se hur *sociala identiteter* som skåningar kontra smålänningar var verksamma. Polismästaren ropade därefter att han skulle försöka få bort strejkbrytarna till klockan tio dagen därpå om folk skingrade sig. Därefter ska folkmassan ha börjat röra sig. Arbetet hävdade att ”... det är antagligt att de demonstrerande hade skingrats, därest ej såväl ridande som de till fots varande konstaplarna på ett mycket brutalt sätt gripit in bland massan och sökt tränga denna tillbaka.”⁸⁰ Den här typen av rapportering tyder på en *tendens* med tanke på det språkbruk som användes med förstärkande uttryck som ”mycket brutalt” och målande beskrivningar, snarare än torr och objektiv nyhetsrapportering. Dessa tendentiösa drag var något alla sidor stod för i tidningsrapporteringen, oavsett politisk åskådning. Återigen är inte det viktigaste exakt vad som hänt utan att förstå varför man rapporterade på det här sättet. Långsamt trängde poliserna delar av folkmassan mot Stora Nygatan, där hästar och batonger användes flitigt från polisens sida. Flera personer rapporterades i Arbetet ha blivit överridna. I tidningen pekade man ut enskilda poliskonstaplarna för att ha varit synnerligen våldsamma – ”*slående till höger och vänster med sina batonger*”.⁸¹ Den här rapporteringen tyder på att det från Arbetets sida fanns en vilja att måla upp polisens våld som brutalt. I Skånska Aftonbladet rapporterades det mer om våldet från folksamlingen. Enligt deras rapportering hade folk slagit mot polismännen till häst, dragit hästar i svansen och sparkat dem på benen. Dessutom hade folksamlingen fått syn på två av de strejkbrytande timmermännen varpå man gett dem stryk. De båda kom dock undan med lindriga skador.⁸² Att Skånska Aftonbladet tog upp våldet från arbetarna medan Arbetet inte gjorde det visar respektive tidnings tydliga position i konflikten.

---

⁷⁸ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

⁷⁹ Arbetet 3 juni 1890.

⁸⁰ Arbetet 3 juni 1890.

⁸¹ Arbetet 3 juni 1890.

⁸² Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

Samtidigt som polisen trängde folk genom Södra Nygatan så började andra personer åter att samlas på Gustaf Adolfs torg. Där red sedan polismästaren runt och försökte skingra den slagordsskanderande folkmassan men misslyckades. Vid niotiden på kvällen gav polismästaren upp och red därifrån med sin stab. Därefter stannade folk kvar ett par timmar innan man skingrade sig och lugnet la sig över centrala Malmö.⁸³

En 37-årig arbetskarl plockades in anklagad för att ha skrålat, skrikit, gestikulerat med armarna och inte hörsammat polisens uppmaning att ”förhålla sig anständigt och aflägsna sig”.⁸⁴ Mannen medgav i förhör att han varit på plats på Gustaf Adolfs under måndagen mellan 19 och 21 på kvällen samt även varit på plats under tisdagskvällen då han stannat till 20.30 men att han inte fört något oljud.⁸⁵ Att föra ljud och skrika låter harmlöst i våra dagar men sågs som subversivt och var en del av konfliktrepertoaren som folk använde sig av under protesterna. Enligt Brink Pinto och Ericsson kunde det redan på 1700-talet ha en politisk laddning att ropa saker som ”hurra” i grupp gentemot överheten.⁸⁶

Strejkbrytarna fick stanna kvar på sina byggen över natten. Mat och sängkläder smugglades in genom baddörren. Arbetet avslutade sin rapportering den tredje juni med att meddela att det troligtvis skulle bli nya protester mot strejkbryteriet under dagen och att polismästaren misslyckats med att få strejkbrytarna att lägga ner arbetet. Det eftersom dessa var igång vid 10-tiden på morgonen, redan då under polisiärt beskydd.⁸⁷

3.1.3 Nya våldsamerheter dagen därpå

Kvällen den tredje juni fortsatte protesterna mot strejkbrytarna och även den här gången slutade det i våldsamerheter. Det var den här kvällen som våldet nådde sitt crescendo. Totalt skulle ett 40-tal personer gripas under tisdagskvällen.⁸⁸ I Arbetet är det tydligt vem man ansåg hade skulden i det eskalerade våldet - polisen. Under rubriken ”Polisrevolt i Malmö” inleddes rapporteringen från protesterna och våldsamerheterna den tredje juni. Det går att läsa följande:

Det blef till slut formlig revolt i Malmö, men de som gjorde revolt voro icke arbetarne, icke folket, utan *polisen*. Allt hvad Malmö kan uppbringa af battonger, kommissarier,

---

⁸³ Arbetet 3 juni 1890.

⁸⁴ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 27 juni, bilaga 197b.

⁸⁵ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 27 juni, bilaga 197b.

⁸⁶ Brink Pinto & Ericsson 2019, s. 41.

⁸⁷ Arbetet 3 juni 1890, Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

⁸⁸ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:42, polisrapport den 9 juli, bilaga 214b

ridpiskor och detektiver var på benen. Hvad hade då massan på torget i sinne mot den allmänna ordningen? *Absolut ingenting*.⁸⁹

I Skånska Aftonbladet gick det istället att läsa hur folket hade glömt bort vad de egentligen protesterade mot, utan snarare såg ett tillfälle att "... ta ett tag med polisen".⁹⁰ Att man hade så vitt skilda åsikter i var skuldfrågan låg visar tydligt att borgerligheten tog polisens parti, medan Arbetet slöt upp bakom de demonstrerande.

I en av polisens rapporter står det att man tidigt märkte att betydligt fler människor slutit upp jämfört med kvällen innan och att stämningen redan från början var mer trotsig gentemot poliserna.⁹¹ Klockan halv sju gavs order om att skingra en folkmassa som samlats vid Nils Jönssons bygge. Överstekonstapel Olof Strömberg skulle tillsammans med åtta poliskonstaplar verkställa beslutet. När de anlände till platsen vägrade folket flytta på sig och enligt en polisrapport ska de ha uttryckt att de "hade lov att stå", vilket sågs som ett trotsigt beteende och ett brott mot strafflagens tionde kapitel.⁹² Om man trotsade denna uppmaning efter att den lästs upp så gavs myndigheterna rätt att bruka våld mot dem som vägrade lyda, enligt historikern Oscar Bjurling.⁹³ Det går att tolka det här som att arbetarna ansåg sig ha den moraliska rätten att stå och protestera mot strejkbrytarna. De församlade demonstranterna började röra sig ut på Södergatan där de höll sig i rörelse. Allt fler anslöt till protesterna. Poliserna på plats tog då beslutet att underrätta polismästaren varpå en konstapel sändes iväg för att göra det. Än så länge höll sig folket lugna och tysta. Vid sjutiden anlände polismästaren ridande tillsammans med flera andra poliser till häst. Folkmassan hade då rört sig mot Gustaf Adolfs torg där den växte stadigt. Den var då flera tusen personer stor enligt polisens beräkningar.⁹⁴ Polismästaren uppmanade folk att skingra sig och varnade folk att trotsa ordern. Det här möttes av busvisslingar och rop enligt en polisrapport, medan ett vittnesmål från en polis i en annan rapport sa att folk var tysta och att endast enstaka rop hördes.⁹⁵ Här kan man se hur enskilda polisens vittnesmål skiljde sig åt.

Vid halv åtta försökte polismästaren återigen förmå folkmassan att skingra sig. Den här gången genom att vädja till deras "... förstånd och rättskänsla samt föreställde dem

---

⁸⁹ Arbetet 4 juni 1890.

⁹⁰ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

⁹¹ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 30 juni.

⁹² Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890.

⁹³ Bjurling & Fridlitzius 1985, s. 239.

⁹⁴ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 25 juni.

⁹⁵ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 25 juni; Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli.

de följer som deras ohörsamhet och trots kunde medföra.”⁹⁶ Det kan tolkas som att det var bristen på lydnad gentemot överheten som sågs som det stora problemet. Polismästaren gav folket fram till klockan åtta på sig att skingras, om så inte var fallet skulle nya åtgärder genomföras. De församlade ville inte lyda utan buade istället åt polismästaren. Därefter skickade han bud om att tillkalla militär.⁹⁷ Att tillkalla militären får ses som en eskalerande åtgärd med tanke på vad som komma skall. I väntan på att militären skulle komma vittnar en polisman om att han tillsammans med några kollegor gick runt bland folk och uppmanade dem att avlägsna sig.⁹⁸ Att ett par polismän kunde gå omkring bland folket utan att utsättas för våld eller hot tyder på att situationen var relativt lugn. Dessa poliskonstaplar ägnade sig åt ett slags *fredsskapande bemötande*. Behövdes verkligen militären sättas in då? Intrycket blir att upprätthållandet av ordningen var så pass viktigt att man riskerade eskalera situationen för att skingra folket, istället för att låta folket stå och protestera i lugn och ro.

Militärens ankomst eskalerade situationen. Enligt Arbetet var det 50 husarer som kom ridande.⁹⁹ Inledningsvis började husarer och poliser skingra folket genom att rida runt på torget och driva folkmassan framför sig. Först här började personer plocka upp sten, grus och träbitar som kastades mot både militärerna och poliserna.¹⁰⁰ Här eskalerade konfrontationerna. Att hästburna militärer och poliser sattes in var ett *krigsskapande* beteende som ökade graden av våldsutövande från myndigheternas sida. Som en reaktion på detta började folk att använda projektiler, också det ett krigsskapande agerande som eskalerade situationen jämfört med lugnet som rått tidigare. Här syns delar ur konfliktrepertoaren från Malmörevolten. Från myndigheternas sida ett användande av hästar för att skingra folk. Folkmassan å sin sida använde olika former av kastprojektiler för att slå tillbaka. De ridande trupperna fick folk att skingra sig in på sidogator, mot kyrkogården som ligger vid ena sidan av torget och in på en plantering. Med ryttarna hack i häl pågick en slags katt-och-råtta-lek under en lång stund. Arbetet rapporterade att flera personer ridits omkull och att husarerna uppträtt hänsynslöst.¹⁰¹ Även Skånska Aftonbladet rapporterade om personer som blivit överridna men lyfte också fram att folk tagit tag i hästarnas betsel vilket riskerade att skada dem. Dessutom beskrev man hur ett ”... helvetiskt oväsen uppstämtes från tusentals strupar.”¹⁰² Att ta tag i hästarnas betsel och att ropa var också verktyg i folkmassans

---

⁹⁶ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli.

⁹⁷ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli.

⁹⁸ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli.

⁹⁹ Arbetet 4 juni 1890.

¹⁰⁰ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli.

¹⁰¹ Arbetet 4 juni 1890.

¹⁰² Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

konfliktrepertoar. Uppgifterna om överridna går inte att läsa i polismaterialet, vilket tyder på en viss tendens även i det materialet eftersom polisrapporterna ensidigt lyfte fram massans agerande och inte det egna eller husarernas våld. Att skylta med det egna våldet var inget man gjorde från myndigheternas sida.

3.1.4 Magasinkarlen och hans son

Låt oss göra ett nedslag kring en person som greps under kvällen och vad han var med om. Det kan ge oss ytterligare en dimension i denna mikrohistoriska redogörelse. På Gustaf Adolfs torg befann sig en magasinkarl vid namn Filip Haraldsson, dit han enligt egen utsago i polisförhör kommit för att hjälpa till att driva bort strejkbrytarna.¹⁰³ Han hade där stött på sin nioårige son i folkvimlet och tagit honom i handen och gått runt med honom i folkmassan. Filip hade inte hört polismästarens uppmaning att avlägsna sig, men när en konstapel bad honom gå därifrån tog han med sin son och började traska hemåt längs Stora Nygatan. Där hade det varit stor trängsel och när husarerna plötsligt kom ridande hade han svårt att flytta sig ur vägen. Det här ska ha föranlett hans anhållande. I samband med gripandet försökte Filip göra motstånd och ropa på hjälp från folk omkring och hade enligt polisrapporten uppmanat sin son att skrika.¹⁰⁴ Historien som går att läsa ur rapporten är intressant på flera sätt. För det första kan vi konstatera att det fanns barn närvarande. För det andra är det centralt i flera förhör att fastställa huruvida personen hörde polisens uppmaningar att avlägsna sig eller ej, centralt för att statuera potentiellt uppsåt. Vidare tycks husarernas agerande stundtals varit farligt när de stormade fram till häst genom folkmassan på en trång gata. De som vittnade mot Filip Haraldsson var uteslutande poliser.¹⁰⁵ Det var inte en isolerad företeelse, utan i nästan vartenda rättsfall som studerats var det endast poliser som vittnade.¹⁰⁶ Det är intressant i sig. Hur kommer det sig att man inte tog in fler vittnen? Var folk rädda att själva bli misstänkta om de ställde upp som vittnen eller vad beror det på? Det fanns bevisligen en massa folk på plats som borde ha sett det hela med tanke på den trängsel som beskrivs i rapporten. Eller var situationen så kaotisk att folk inte visste vad som hänt? Poliserna som vittnade mot Filip menade att han hade haft gott om plats att flytta sig för husarerna och att han dröjt för länge med att avlägsna sig. Därför grep man honom. Enligt poliserna hade man först anhållit Filip men släppt honom eftersom han hade med sig sin son, mot ett löfte att gå hem direkt. Senare hade man återigen sett honom med sin son i folkmassan varpå han anhållits en andra gång och

---

¹⁰³Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a.

¹⁰⁴Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a.

¹⁰⁵Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a.

¹⁰⁶Exempelvis Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 212; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:1, bilaga 184; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 215.

förts till polisvaktkontoret. Då ska han ha satt sig till motvärn.¹⁰⁷ Historierna skiljer sig något åt och det är svårt att veta vem man ska tro på. Dömd blev Filip i alla fall, för deltagande i upplopp dömdes han till 100 kronor böter och som grädde på moset fick han även en böteslapp på 25 kronor för att ha satt sig till motvärn i samband med gripandet.¹⁰⁸

3.1.5 Husarerna skickas bort

Mellan halv tio och tio på kvällen skickades husarerna iväg igen. Polisen själv menade att det var en åtgärd för att lugna ner situationen, då folk ska ha ropat ”Bort med husarerna så gå vi!”¹⁰⁹ Huruvida det är sant eller en efterhandskonstruktion är svårt att säga men åtgärden i sig får ses som de-eskalering. Arbetet menade i sin tur att folkmassan blev för övermäktig för militärerna och strax efter att de försvunnit hade ännu mer folk anslutit på Gustaf Adolfs Torg än tidigare.¹¹⁰ I Arbetet kan man läsa tidningens bild av det som än så länge inträffat samt skadorna som uppstått efter husarernas framfart på torget.

Hittills hade tumultet inskränkt sig till rent skoj med polismakten. Man såg dock flere blesserande arbetare, en hade fått ett slag öfver ögat af ett ridspö, en annan handlofven krossad af en batong o. s. v. Det talades äfven om ännu allvarsammare blesyrer. Öfverstelöjtnant von Linde lär ha fått en sten i pannan, som krossade pincenezen.¹¹¹

Det är inte helt tydligt om personen som skrivit artikeln själv bevittnat dessa skador eller om det rör sig om andrahandsuppgifter. I och med att ”det talades äfven om...” så får man tolka den delen som vittnesmål från andra än skribenten. Det står klart att redaktör Axel Danielsson var på plats under delar av kvällen då han faktiskt var vittne till några plåtslagare som gripits men han kan inte ha sett allt som inträffade.¹¹² Samtidigt är det rimligt att skador uppstod i ett tumult av det här slaget. Även militären von Linde ska ha fått en skada, vilket tidningen också rapporterade om. I polisförhör berättade åtalade personer om skador de fått eller våld de utsatts för. En timmerman uppgav i förhör att han fått ett slag av polisen som fällt honom till marken, varpå han kastat en sten efter den ridande polisen som han inte visste om den träffade eller ej.¹¹³ Våldet var omfattande och kom från båda sidor.

---

¹⁰⁷ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a.

¹⁰⁸ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 211a.

¹⁰⁹ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890.

¹¹⁰ Arbetet 4 juni 1890.

¹¹¹ Arbetet 4 juni 1890; Pincenezen är ett par glasögon utan bågar.

¹¹² Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 222.

¹¹³ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport från den 26 juni 1890, bilaga 184b.

I polisens sammanställda lista över uppkomna skador kan man läsa en förteckning över poliskonstaplar som träffats av stenar under oroligheterna den tredje juni. Det görs anteckningar hur många stenar som träffats och hur stora dessa var, det återges två storlekar – *större* alternativt *mindre* stenar. Totalt ska 36 mindre stenar och 17 stycken större stenar träffat konstaplarna.¹¹⁴ Det specificeras inte hur stora stenar som kastats men som tidigare nämnts så kastades både sten och grus mot poliserna under kvällen. Det går att konstatera att en tämligen omfattande stenkastning har skett mot poliserna. Att kasta sten är ett klassiskt verktyg i demonstranternas konfliktrepertoar även idag. En förklaring till det är tillgången på sten i gaturummet i och med stenlagda gator och torg.

Trots att husarerna ridit bort stannade folkmassan och poliserna kvar. Under hela den här episoden hade omhändertaganden gjorts.¹¹⁵ Att gripa personer var ett verktyg i polisernas konfliktrepertoar. Folkmassan började därefter röra sig från Gustaf Adolfs torg, via Södergatan, mot Stortorget. På Stortorget låg polisvaktkontoret där ungefär 20 personer satt gripna.¹¹⁶ På vägen stämde folk upp i sång, såväl Socialismarschen som Marseljåsen ska ha sjungits.¹¹⁷ Att arbetarna hade större politiska mål och inte bara var en irrationell grupp som var förbannade på strejkbrytarna kan det här vara ett tecken på. Här kan man tänka sig att sociala identiteter som protesterande arbetare eller socialister manifesterades hos folkmassan.

En polis som vittnade menar sig ha sett en av de gripna när han marscherade i fronten för tåget som traskade från Gustav Adolfs torg till Stortorget. Han rapporterade att han sett den 54-årige muraren skråla och sjunga, varpå han gått fram och sagt åt honom att hans beteende inte var lämpligt. Mannen ska då ha svarat ”jo, så ska det vara” vilket gjorde att polismannen grep honom. I samma vittnesrapport sa konstapeln att mannen uppmanat folk till ”sång och skrål”.¹¹⁸ Att sjunga och skråla sågs som ett brott mot strafflagen, kapitel 10.¹¹⁹ Att föra ljud får således ses som en del av konfliktrepertoaren. Samtidigt tycks fenomenet i polisens ögon varit eskalerande för situationen och något som berättigade ett gripande. Gripandet i sig bör ur folkets ögon varit en eskalerande åtgärd, vilket trappade upp situationen, som kan ses i den strax därpå intensifierade stenkastningen på Stortorget.

---

¹¹⁴ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 184j.

¹¹⁵ Arbetet 4 juni 1890.

¹¹⁶ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:42, polisrapport den 9 juli, bilaga 214b

¹¹⁷ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890; Arbetet 4 juni 1890.

¹¹⁸ Båda citaten är hämtade från Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890.

¹¹⁹ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 185. Strafflagen finns bifogad här.

3.1.6 Plåtslagarna som fick straffarbete

Två plåtslagare, 24 och 27 år, straffades hårt för upploppen trots att polisen inte anklagade dem för att ha använt direkt våld, utan snarare för uppvigling av folkmassan. De båda hade spenderat kvällen tillsammans och hade i förhör sagt att de sökt sig till platsen av nyfikenhet.¹²⁰ Att de i polisförhöret berättade att de var nyfikna på vad som hände kan ses som ett sätt att visa på ett oskyldigt uppsåt i att ha varit på platsen. Genom att säga att man var där på grund av nyfikenhet skapas en bild av att det inte var planerat från första början att bli en del av folkmassan. Just *nyfikenhet* var något som tycks ha setts som förmildrande, ett slags särskiljande från de våldsamheter som utspelade sig. I såväl Skånska Aftonbladet som Sydsvenska Dagbladet skrivs det om nyfikna människor som slutit upp. I Sydsvenska Dagbladet frågade man sig dessutom varför dessa överhuvudtaget var på plats och försvårade polisens arbete och varför de blandade sig med den bråkiga folkmassan.¹²¹ Med tanke på det stora antalet deltagare bör en sådan här händelse varit påtaglig i staden och rykten kring den borde rimligtvis ha spridits snabbt från mun till mun på arbetsplatser, via tidningar, hemma vid köksbord och i gaturummet. Att många nyfikna därför sökt sig till platsen låter rimligt.

Av de två plåtslagarnas bakgrundsinformation att döma var de tämligen vanliga arbetare som var ute och protesterade. De var inte straffade tidigare och alltså inte kriminella.¹²² Nyfikenheten kan mycket väl ha tagit dem till platsen men om de agerat uppviglande eller inte, det är svårt att veta. Polisen tyckte bevisligen det. Att de båda plåtslagarna, enligt rätten, spelat en central roll i uppviglingen går att se av domen som utdelades. De båda dömdes för deltagande i upplopp men på grund av särskilda skäl och att de av poliser pekats ut som uppviglare fick de ett grövre straff än böter, nämligen två års straffarbete.¹²³ Anmärkningsvärt är att det den här gången inte bara var poliser som agerade vittnen. De åtalade åkallade själva redaktör Axel Danielsson, korpralen Sven Tornqvist, överkonstapel Olof Strömberg och en murare för att vittna å deras sak. Allihop hade positiva vittnesutsagor om de båda. De framhävdes som resonliga, korpralen talade om att de var på väg hem, Danielsson tog upp att den ena fått handen illa skadad på Gustaf Adolfs torg av en polis men att de inte hade haft ledande positioner i protesterna.¹²⁴ Det är uppseendeväckande att en militär och en polis vittnade för de båda och att de trots allt dömdes. Man kan tänka sig att myndigheterna ville statuera exempel. Som berörs i delen om polisens roll i oroligheterna

---

¹²⁰ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 205a; Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 205b.

¹²¹ Sydsvenska Dagbladet 4 juni 1890; Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

¹²² Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, bilaga 205c; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, bilaga 205d.

¹²³ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 222, 1 augusti 1890.

¹²⁴ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 222, 1 augusti 1890.

så behövde enskilda polismäns åsikter inte nödvändigtvis vara i samklang med myndighetens övergripande mål. I det här fallet verkar det ha varit så. Straffen för plåtslagarna var hårda, i synnerhet när inget våld utövats från de båda men uppvigling sågs som ett allvarligt brott. Genom polismaterialet går det att följa med i vissa enskilda personers öden under kvällen. Även om man måste ha ett kritiskt öga i läsningen så får vi en inblick i hur myndigheter bedömer gatuprotester.

3.1.7 Polischocker mot demonstranterna

Folkmassan hade nu rört sig till Stortorget. Här eskalerade våldet ytterligare. Arbetet porträtterade händelsen i starka ordalag.

Den allvarsammaste sammanstötningen inträffade nu på Stortorget, dit folket samlats. Vi sågo på afstånd huru gnistorna flögo kring hästhofvarne, när polisen gjorde chock mot den svarta massan af demonstranter. Uppretadt öfver all dagens oresonlighet, satte sig folkhet här till formligt motvärn, ref upp stenläggningen på ett par ställen och började kasta, hvarvid en konstapel fick två reffen krossade och måste anföras till sjukhus.¹²⁵

Vilka Arbetet la skulden på ser vi återigen här. Man skrev om hur folkmassan vände sig till motvärn mot poliserna som gjorde chock så att gnistorna flög från hästarnas hovar. Det var ett kraftfullt sätt att beskriva polisens våldsamma handlande under kvällen. Med tanke på att Arbetet hade en negativ inställning till polisens insats under dessa dagar kan det vara lätt att ta denna beskrivning för en överdrift. Då får man ha i åtanke att Skånska Aftonbladet också skrev om hästhovar som sprutat gnistor. Samma tidning rapporterade också om folk som ridits omkull och som blivit träffade av polisernas ridpiskor med kraft som gjort att de skrikit av smärta.¹²⁶ Att slå med ridspön och göra chock mot folkmassan var två åtgärder som tillhörde polisens konfliktrepertoar. Dessa handlingar får även ses som eskalerande och krigsskapande. Folk som blir träffade eller påridna blev troligtvis rädda, arga eller upprörda. Känslor som sällan gör att folk lugnar ner sig, utan snarare tvärtom. De som bevittnar händelsen blir också upprörda.

---

¹²⁵ Arbetet 4 juni 1890.

¹²⁶ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

Enligt Skånska Aftonbladet spreds det rykten om att folkmassan hade planer på att storma polishuset.¹²⁷ Huruvida det är sant eller inte går inte att veta men det säger något om vilka föreställningar som fanns kring vad folkmassan kunde ta sig för att göra. Det kan ha funnits en rädsla hos det borgerliga etablissemanget att något sådant skulle ha inträffa, vilket i någon mån vittnar om vilka föreställningar kring arbetarna som fanns. Ryktesspridning, oavsett om det har någon substans eller inte, kan vara eskalerande utifrån processen *krigsskapande organisering* som tas upp i teoridelen.¹²⁸ Om poliserna tolkar det som att en stormning är i antågande så kommer de förmodligen vidta åtgärder utifrån det.

På Stortorget skedde stenkastning mot poliser och mot polisvaktkontoret som låg på platsen. Följande dag undersökte polisen Stortorget och konstaterade att ”... *stenläggningen å Stortorget uppbrutits å en yta af omkring tre alnars omkrets.*”¹²⁹ En murare som blev tagen av polisen menade att han själv träffats av en sten i ryggen när han blev bortförd från Stortorget. I förhör vittnade han om hur flera stenar kastats in genom rutorna när han befann sig inne på poliskontoret.¹³⁰ Att krossa fönster på byggnader i samband med folkliga protester var inget nytt utan hade varit en del av folkmassors konfliktrepertoarer redan på 1700-talet vilket visats av bland andra historikern Mats Berglund. Han menar att fönsterkrossning är ett enkelt sätt att få uppseendeväckande resultat. När ett fönster går sönder sker det med en smäll och glas splittras. Skadan blir bestående och lämnar ett tydligt avtryck från folkmassan att man varit där.¹³¹ Skånska Aftonbladet beskrev hur stenar ”stora som barnhufvuden” brutits upp på torget och kastats.¹³² Folkmassan spred ut sig över Stortorget och tog betäckning vid gatlyktor, portuppgångar och i gatuhörnen samtidigt som stenkastningen intensifieras mot poliserna när de red runt och gjorde rytterichocker. En polis fördes till sjukhus med två brutna revben efter att ha träffats av en sten.¹³³ Under tiden folkmassan befann sig på Stortorget hördes rop om att släppa fångarna fria.¹³⁴ Här hade ett nytt claim växt fram och en vilja att de gripna kamraterna skulle släppas fria. Strejkbrytarna var inte längre den huvudsakliga antagonisten för folkmassan, istället var det poliserna. En grupp polismän till fots stod framför polisvaktkontoret och dessa blev en stillastående

---

¹²⁷ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹²⁸ Guvå & Hylander 2010, s. 50.

¹²⁹ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890.

¹³⁰ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 214, polisrapport den 11 juli 1890.

¹³¹ Berglund, Mats, *Massans röst: upplopp och gatubräk i Stockholm 1719-1848*. Diss., Stockholms universitet 2009, s. 407.

¹³² Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹³³ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890; Arbetet 4 juni 1890; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 214, polisrapport den 9 juli 1890.

¹³⁴ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 214, polisrapport den 9 juli 1890.

måltavla för stenkastningen. Polisen hade vissa problem att kontrollera situationen och återigen tillkallades husarerna. Innan dessa militärer hunnit ankomma hade poliserna dock lyckats samla sig och med gemensamma krafter från både rytteri och gående poliser lyckades man skingra folkmassan.¹³⁵ När husarerna kom till platsen hade situationen lugnat ner sig men det fanns fortfarande folk kvar. Utifrån källmaterialet är det nu vi för första gången får höra något om kvinnlig närvaro i oroligheterna. Skånska Aftonbladet skrev ”Ett och annat löst fruntimmer framslungar i gäll ton råa oqvädinsord och uppmanar männen att icke vara rädda...”.¹³⁶ Det är inte mycket som tas upp om kvinnors delaktighet i tumultet men dessa uppgifter tyder på att kvinnor var delaktiga och i vissa fall kan varit tämligen drivande. Det är intressant hur kvinnorna porträtteras som ”lösa fruntimmer” vilket inte ger några positiva associationer. Att vara lös eller lösaktig var negativt och skamfullt av den anledningen att begreppet *lösa kvinnor* användes om prostituerade på den här tiden.¹³⁷ Etnologen Rebecka Lennartsson har beskrivit hur man såg på prostituerade i Stockholm under 1800-talet och att dessa sågs som en slags latrin, dit männens begär kunde få sitt utlopp och där de fruktade könssjukdomarna kunde samlas upp och kontrolleras.¹³⁸ Således kan vi konstatera att när den borgerliga pressen målade upp de kvinnliga demonstrerande som prostituerade är det i sig en nedsättande beskrivning av såväl kvinnorna som folkmassan. Ett avståndstagande från samhällets etablerade människor och ett sätt att skapa ett ”vi” i form av ansvarstagande medborgare som inte demonstrerar, kontra ett ”dem” bestående av demonstranter och prostituerade. Brink Pinto och Ericsson har förklarat att den kvinnliga genusnormen historiskt har betonat att kvinnan ska hålla sig i hemmet och inte vara ute och agera på gatorna.¹³⁹ Vidare skrivs det i Skånska Aftonbladet att det bland de anhållna fanns en kvinna, som kvällen innan kommit hem till Sverige från Amerika. Hon ska ha brukat våld mot en polis enligt tidningen.¹⁴⁰ Ingenstans i rättsmaterialet går det att hitta anhållna kvinnor. Frånvaron kan förklaras av att man inte väckte åtal mot dem.

Husarernas ankomst säkrade lugnet och folket började så småningom lämna torget. Vid ett på natten var det stilla på torget men polisen höll fortfarande vakt.¹⁴¹ Hur många som faktiskt var inblandade i protesterna under tisdagskvällen är svårt att säga. Källorna ger olika uppgifter. Några poliser som vittnat säger att det kan ha varit så många

¹³⁵ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890.

¹³⁶ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹³⁷ Lennartsson, Rebecka. *Malaria urbana: om byråflickan Anna Johannesdotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900*. Diss., Uppsala universitet, 2001, s. 61.

¹³⁸ Lennartsson 2001, s. 58.

¹³⁹ Brink Pinto & Ericsson 2019, s. 49-51.

¹⁴⁰ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹⁴¹ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890; Arbetet 4 juni 1890.

som 10 000 personer på plats, medan andra säger 5000 om man inte räknar ”de nyfikna”.¹⁴² Hur man gör en gränsdragning mellan nyfikna och deltagare är svårt att säga. Arbetet rapporterade om en folkmassa bestående av 8000 personer.¹⁴³ Det rör sig om stora antal, i synnerhet i en stad av Malmös storlek under tiden.

3.1.8 Efterspelet och nedrivna kungörelser

Något som tyder på att spänningarna i staden låg kvar trots uteblivna våldsamheter den fjärde juni är en händelse som utspelade sig under onsdagen. Maskinisten Jonas Albert Fredriksson, 56 år rev ner en affisch med den offentliga kungörelse som polismästaren utfärdat. Han greps under tumultartade former, vilket resulterade i att ett fönster på en barberarsalong gick sönder. Ytterligare en man skulle blanda sig i händelsen, den 29-årige snickaren Olof Jönsson, i ett försök att frita maskinisten. Vi kan anta att de var vänner. Polisen uppgav att Olof knuffat honom i bröstet flera gånger. Vännerna skulle senare få betala rutan som gått sönder i tumultet, vilket gick på 16 kronor.¹⁴⁴ Fredriksson fick dessutom böter på 30 kronor för att han rivit ner kungörelsen, medan beloppet för våldsamt motstånd hamnade på 20 kronor.¹⁴⁵ Att det blev grövre böter för att riva ner en kungörelse från en myndighet än att hamna i handgemäng med en polis kan tolkas som att det sågs som mer förargligt att sätta sig upp mot myndigheter i stort, kontra enskilda myndighetspersoner. Större våldsamheter uteblev dock den fjärde juni. Myndigheterna hade kallat in ytterligare militär, nämligen 200 artillerister från Landskrona, som inhystes i kasernen vid Drottningtorget.¹⁴⁶

I Arbetet den femte juni ställde man en fråga till myndigheterna om varför de inte tog tag i strejkbrytarproblemet och arbetsgivarna som anställer dessa, istället för att riskera nya allvarligare upplopp. Man skrev även om en ordningsmakt som ”... icke längre inger någon respekt.”¹⁴⁷ En person som enligt arbetarrörelsens historieskrivning spelade stor roll för händelseförloppet var Axel Danielsson som vid tiden var chefredaktör för Arbetet. Den socialdemokratiska politikern och författaren Axel Uhlén har beskrivit hur demonstrationerna helt uteblev efter att Danielsson genom Arbetet spridit ut ett extrabladd där man uppmanade folk att hålla sig hemma den fjärde juni.¹⁴⁸ Extrabladet delades ut på redaktionen och spreds av frivilliga.¹⁴⁹ De här tankegångarna får stöd av Alvar Alsterdal som

---

¹⁴² Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, polisrapport den 11 juli 1890; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41,

¹⁴³ Arbetet 4 juni 1890.

¹⁴⁴ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, bilaga 185.

¹⁴⁵ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41, polisrapport 11 juli 1890.

¹⁴⁶ Sydsvenska Dagbladet 5 juni 1890.

¹⁴⁷ Arbetet 5 juni 1890.

¹⁴⁸ Uhlén 1949, s. 83-89.

¹⁴⁹ Arbetet 5 juni 1890.

i sin biografi av Danielsson framhäver hans omåttliga popularitet bland arbetarna i Malmö under den studerade perioden. Alsterdal lyfter fram Malmörevolten som ett bevis på detta och att den uppmaning som Danielsson skickade ut ska ha gjort att arbetarna valde att inte sluta upp för vidare demonstrationer.¹⁵⁰ Man måste ha i åtanke att Uhlén och Alsterdal var socialdemokrater och att det framför allt är i den socialdemokratiska historieskrivningen som det går att hitta den här typen av beskrivningar av händelserna. Några andra förklaringar är å andra sidan svåra att hitta.

3.2 Godtyckliga gripanden och maktutövning

Flera av de dömda hade inte deltagit i stenkastningen, det enligt poliser som vittnat. En åkaredräng från staden rörde sig runt i området där händelserna inträffade den andre juni, han själv menade att han var på väg hem men ständigt blev stoppad av olika poliser som spärrade vägen. Enligt poliser störde han ordningen och hade bland annat kallat dem dumma. En polis uppgav att mannen var berusad. Det ges däremot inga vittnesrapporter om att mannen skulle ha använt våld av något slag. Trots det dömdes han till 75 kronor i böter för delaktighet i upploppet.¹⁵¹ En arbetskarl dömdes till samma straff för att ha deltagit i upplopp då han enligt de två polisvittnena avlägsnade sig för långsamt när han blivit tillsagd att göra det.¹⁵² En tänkbar förklaring är att polis och åklagarmyndigheter ville statuera exempel och avskräcka från medverkan i framtida upplopp. Straffen som delades ut och gripandena som genomfördes vittnar om den hårda linjen myndigheterna hade mot social olydnad och hur viktigt det var att upprätthålla den egna maktpositionen. En annan man ställdes inför rätta för att en polis menat att han sett honom hurra en gång när en polishäst blivit störd och rört sig oroligt på Gustaf Adolfs torg under tisdagen. Mannen friades dock.¹⁵³ Han var inte den enda som friades i efterhand och vissa av dem som blev friade hade plockats in på lösa grunder, oftast enstaka polisens vittnesmål. Arbetet rapporterade om att det på tisdagskvällen greps 40 personer.¹⁵⁴ Utifrån rådhusrättens källmaterial är det svårt att få reda på exakt hur många som greps då det där endast rapporteras personer som ställdes inför rätta. Däremot går det att konstatera att minst 42 personer under hela Malmörevolten kallades till rättegång. De flesta fick böter, några friades och sju personer dömdes till straffarbete.¹⁵⁵

---

¹⁵⁰ Alsterdal 1963, s. 243.

¹⁵¹ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 215.

¹⁵² Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 216, polisrapport den 26 juli 1890.

¹⁵³ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 219.

¹⁵⁴ Arbetet 4 juni 1890.

¹⁵⁵ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42.

3.3 Polisen skulle upprätthålla ordning

För att reda ut polisens roll i händelserna krävs det att man kontextualiserar myndigheten och dess maktutövning. Såväl polisväsendet i sig som föreställningar kring vad som är allmän ordning har förändrats genom historien, menar historikern Stefan Nyzell och kriminologen Paul Larsson.¹⁵⁶ Därför finns det risk att falla in i ett anakronistiskt tankesätt när man analyserar olika situationer och handlanden med vår tids synsätt. Vi måste försöka förstå varför personer eller myndigheter handlade som de gjorde utifrån deras perspektiv för att komma närmare dem som historiska studieobjekt. Först och främst kan vi konstatera att polismakten var ett medel för de styrande skikten att upprätthålla en social ordning.¹⁵⁷ Centralt i polisens maktutövning är än idag våldsmonopolet, en ensamrätt på att få bruka legalt våld. Med våldsmonopolet har polisen kunnat ingripa mot beteenden som inte passat de rådande normerna eller lagarna, som setts som farliga eller samhällsomstörtande, menar Nyzell och Larsson.¹⁵⁸ Utifrån källmaterialet som studerats så tycks beteende som att inte lyssna på polisens befallningar, att vägra flytta på sig, att ropa, skräna och sjunga, att kasta sten etcetera varit handlingar som brutit mot den rådande ordningen. I rätten var det framför allt strafflagens tionde kapitel som lyftes fram i domarna. Det var en lag som riktade in sig på dem som gjorde uppror mot staten.¹⁵⁹ Det var under industrialiseringen som det moderna polisväsendet började växa fram. När Sverige urbaniserades så sökte sig människorna in till städerna vilket gjorde att dessa ökade i storlek och att nya sociala problem tillkom. Arbetarklassen växte fram och när den började organisera sig politiskt och fackligt blev det viktigt för makthavarna att utöva kontroll över denna samhällsklass. För de övre skikten var arbetarklassen nödvändig som arbetare inom industrier men sågs samtidigt som ett hot mot den rådande ordningen. Polisen fick en central roll i att kontrollera massorna och stävja sociala oroligheter.¹⁶⁰ Furuhausen hävdar att polisen "... blev ett redskap för att upprätthålla en kapitalistisk samhällsordning."¹⁶¹ Helt centralt i den moderna polisens väsen var alltså att upprätthålla lagarna, som i sin tur speglade samhällets maktförhållanden, särskilt i ett land som saknade allmän rösträtt. Lagarna skyddade äganderätten och tillät strejkbryteri.

Nyzell och Larsson menar att det i polisens grundläggande uppgifter finns en ambivalens. Samtidigt som polisen har i uppgift att skydda medborgare och upprätthålla deras fri- och rättigheter, så ska myndigheten förhindra brottslighet och upprätthålla ordning. När

---

¹⁵⁶ Nyzell & Larsson 2016, s. 34.

¹⁵⁷ Nyzell & Larsson 2016, s. 34.

¹⁵⁸ Nyzell & Larsson 2016, s. 34.

¹⁵⁹ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, bilaga 185. Strafflagen kapitel 10 finns bifogad här.

¹⁶⁰ Nyzell & Larsson 2016, s. 38-39.

¹⁶¹ Furuhausen 2004, s. 34.

ordning ska upprätthållas kan polisen använda sig av sina, av våldsmonopolet sanktionerade, tvångsmedel vilket kan inskränka på människors fri- och rättigheter.¹⁶² Denna uppsats har visat att vissa personer greps, men också friades, för tämligen oskyldiga handlingar, som att kalla en polis för ”dum”. Samtidigt inträffade stenkastning mot poliserna vilket än idag är ett brott och något polisen känt sig tvungna att ingripa mot, även för sin egen säkerhets skull.

Enligt Charles Tilly spelar ofta olika typer av myndighetspersonal en central roll i kollektivt utövat våld. Dessa kan vara rena specialister på våldsanvändning som militärer eller poliser. Att poliser överhuvudtaget finns på plats kan vara helt avgörande för om något slutar i våldsamheter eller inte.¹⁶³ I Malmö fanns det för arbetarna från första början en tydlig antagonist i strejkbrytarna, vilket i sin tur gjorde närvaron av polisen nödvändig. För oavsett vad man tycker om strejkbrytare så var polisens uppgift att skydda dessa.

Poliserna i Malmö var uniformerade. Uniformen kunde ha en maktfunktion utåt i att visa att här är en poliskonstapel, tillika en representant för våldsmonopolet. Den kunde även fungera disciplinerande internt då poliserna hade nummerbrickor. På så sätt kunde de överordnande poliserna hålla koll på konstaplar lägre ner i hierarkin och se till att de handlade enligt myndighetens normer och regler.¹⁶⁴ Inom polismyndigheterna fanns en strävan att poliserna skulle vara disciplinerade och goda medborgare men under 1800-talet hade myndigheten stundtals stora problem med poliser som försummade dessa moraliska koder.¹⁶⁵ Utifrån ett socialt identitetsperspektiv kan uniformen varit samhörighetsskapande för poliserna men även fungerat som ett sätt att åtskilja sig mot arbetarbefolkningen. Det var tydligt vilka som var poliser och vilka som inte var det.

En viktig sak att ha i åtanke när man resonerar kring polisen är att det fanns skillnader mellan polisen som myndighet och enskilda poliser, vilket exempelvis visade sig när överstekonstapel Strömberg vittnade till förmån för de upploppsåtalade plåtslagarna. Precis som i andra sociala grupper fanns det inom polisen interna motsättningar och hierarkier. Att myndighetens ideal om att skydda samhällsmedborgarna inte alltid gått hand i hand med hur den enskilda polisen sett på en situation är inget märkligt. Med tanke på att olika poliser hade varierande funktioner, beroende på deras tjänstegrad så varierade deras yrkesutövning. Polisledningen hade sina uppgifter i att styra myndigheten i en viss riktning,

---

¹⁶² Nyzell & Larsson 2016, s. 35.

¹⁶³ Tilly 2003, s. 5.

¹⁶⁴ Furuhausen 2004, s. 102.

¹⁶⁵ Furuhausen 2004, s. 95-97.

medan poliserna på gatan gjorde det mer handgripliga arbetet.¹⁶⁶ Det är inte säkert att alla poliser var bekväma med att rida mot arbetarna som protesterade. Likväl var det ingen, som av källmaterialet att döma, vägrade. En fundering som väcks när man tänker på vissa polisers proletära bakgrund är om de kände samhörighet med arbetarna. Det var något som dåtidens myndigheter funderade kring och var oroliga över. I slutet av 1800-talet började man allt mer rekrytera folk till polisen från det militära, vilket skulle komma att bli vanligt under lång tid framöver.¹⁶⁷ En anledning till den ökade rekryteringen av militär personal var för att man inte ville skapa för nära band mellan den proletära befolkningen och polisen.¹⁶⁸

Det fanns sociala relationer mellan arbetare och polis redan på förhand. Av rådhusrättens material att döma så kände arbetarna till vissa poliskonstaplar. I en vittnesrapport från en polis gentemot en 43-årig arbetskarl, boende i Östra Förstaden, så hade mannen sagt att ”Jag skall passa på dig, då du kommer hem. Vi bor port om port!”¹⁶⁹ Här finns flera saker att tolka in. Det uttalas ett implicit hot och att han talar om att ”bo port om port” tyder på att de båda var grannar. Vissa poliser bodde bland den proletära befolkningen och man kan fråga sig vilka motstridiga känslor det kan ha väckt, hos båda sidor, när man hamnade i våldsamhet med sina grannar. Det kan ha funnits poliser som hade den sociala identiteten polis men också som proletär. Historiskt har det i perioder funnits ett tankesätt om att polisen skulle ha lokal förankring för att på så sätt skapa nära relationer med medborgarna.¹⁷⁰ Det finns än idag närpolis som är en produkt av tanken om hur viktigt det är med en lokalt förankrad polis.¹⁷¹ Framför allt ger det fördelar i brottsbekämpning, som att de har god kännedom om stadsrummet och känner invånarna.¹⁷² En tolkning som går att göra är att poliserna skulle vara nära arbetarbefolkningen men inte för nära, lojaliteten skulle ligga hos myndigheterna.

3.4 Proletära husarer kontra hårdföra poliser

Historikern Magnus Olofsson har konstaterat att det under 1800-talet kontinuerligt användes militärer för att stävja sociala oroligheter. Det skulle dröja till händelserna i Ådalen 1931, när militärer öppnade eld mot arbetare och sköt ihjäl fem personer, innan man slutade använda

---

¹⁶⁶ Bergman, Kjell, *Poliser: mellan klassförtryck och brottsbekämpning*, Etnologiska institutionen, Diss., Göteborgs universitet, 1990, s. 13.

¹⁶⁷ Furuhausen 2009, s. 24.

¹⁶⁸ Nyzell & Larsson 2014, s. 41.

¹⁶⁹ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 214.

¹⁷⁰ Nyzell & Larsson 2016, s. 35.

¹⁷¹ Furuhausen 2009, s. 61.

¹⁷² Nyzell & Larsson 2016, s. 35.

soldater för att genomföra polisiära aktioner i gaturummet.¹⁷³ Enligt historikern Andrés Brink Pinto, som bland annat har studerat kravaller i Lund 1898 dit Kronprinsens husarer blev tillkallade, ska husarerna ha varit kända som hårdföra och glada i att ta till våld och ofta i konflikt med Malmös arbetare.¹⁷⁴

I texter under dessa dagar uppmanade Arbetets redaktör Axel Danielsson folket att inte kasta sten på husarerna under oroligheterna med argumentet att dessa var proletärer.¹⁷⁵ Påståendet får även ett visst stöd i Rådhusrättens polisrapporter där man kan se att flera före detta husarer gripits för delaktighet i upploppen. En av dem var bosatt på Södra Förstadsgatan 96, i hjärtat av arbetarkvarteren på Möllevången.¹⁷⁶ Man kan anta att flera husarer kände en viss samhörighet med arbetarna i Malmö, med tanke på att vissa som tidigare haft detta yrke stod med arbetarna i deras protester. Genom Arbetets rapportering så kan man se att det framför allt var poliserna som porträtterades som de stora bråkstakarna, inte husarerna.¹⁷⁷

Thomas Sörensen har i sin avhandling i historia gjort en gedigen genomgång av Kronprinsens husarregemente i Malmö just kring sekelskiftet. Han har kommit fram till att majoriteten av de värvade husarerna kom från andra ställen än Malmö. Exempelvis 1885 så var endast fem procent födda i Malmöhus läns städer, medan 64 procent var födda på landsbygden i länet. Utöver det kom tio procent från Kristianstads län och 20 procent från övriga Sverige. Siffrorna förändrades en del med tiden, 1905 var en betydligt större del från övriga Sverige, hela 42 procent. Siffrorna på Malmöfödda ligger under perioden 1885 till 1905 på liknande låga nivåer.¹⁷⁸ Något som Sörensen också tar upp är att den goda arbetsmarknaden i Malmö runt sekelskiftet 1900 kan ha gjort att allt färre Malmöbor sökte sig till regementet utan istället tog anställning vid exempelvis industrier.¹⁷⁹ Sörensen har även visat hur majoriteten av husarerna kom från fattiga förhållanden. Många utomäktenskapligt födda av ensamstående mödrar.¹⁸⁰ Med det i åtanke går det att resonera kring både likheter och skillnader mellan folkmassan och militärerna. Det fanns en likhet i att majoriteten kom från ett proletärt samhällsskikt. En viss skillnad går att se i att majoriteten av husarerna kom från landsbygden, men det gjorde även en del av arbetarna. Sörensen framhäver också de många gånger som husarerna tillkallats i samband med arbetardemonstrationer eller sociala

---

¹⁷³ Olofsson 2011, s. 97.

¹⁷⁴ Brink Pinto 2011, s. 117.

¹⁷⁵ Arbetet 4 & 5 juni 1890.

¹⁷⁶ Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:41, polisrapport den 26 juni, bilaga 199a; Rådhusrätten i Malmö 1, A1DA:42, bilaga 221.

¹⁷⁷ Det här går att se i Arbetet alla dagar den 3-5 juni 1890.

¹⁷⁸ Sörensen 1997, s. 29.

¹⁷⁹ Sörensen 1997, s. 30.

¹⁸⁰ Sörensen 1997, s. 32.

oroligheter. Nationellt finns en rad exempel under 1800-talet som i Norrköping 1890 eller Gävle 1891. Lokalt i Malmö och i närområdet utkommenderades husarregementet bland annat till en lockout i Lomma 1891, tidigare nämnda kravaller i Lund och en strejk i Furulund 1898. Sörensen menar att det husarerna troligtvis setts av många malmöbor som en symbol för ett överhetligt förtryck.¹⁸¹

3.5 De strejkbrytande ”smålänningarna”

I Arbetet kan vi se hur bilden av strejkbrytarna som ”de andra” konstruerades. Något man tydligt tryckte på var att många byggmästare tog in smålänningar som strejkbrytare. Jönssons bygge vid Södergatan var ett av byggena där just småländska strejkbrytare ska ha förekommit. Dessa hade kommit med ångbåt från Kalmar, för att sedan spridas ut över byggarbetsplatser i staden. Vissa strejkbrytare hade efter kontakt med fackföreningen gått med på att resa tillbaka, medan andra blev kvar. Flera gånger under dagarna hänvisade tidningen till strejkbrytarna som smålänningar och folkmassan ska ha ropat slagord om att smålänningarna skulle försvinna.¹⁸²

Arbetet rapporterade var strejkbrytare bodde och arbetade.¹⁸³ Det kan ha varit ett sätt för att se till att folk visste var de skulle vänta för att följa efter dessa till och från arbetet. Vilket i sig också kan varit avskräckande för arbetare som funderade på att ta anställning vid en arbetsplats som var under strejk. Av Skånska Aftonbladet målas strejkbrytarna upp som orädda, som inte fruktade demonstranterna utanför. De beskrevs som ”... *muntert och gladt folk*.”¹⁸⁴ Genom Skånska Aftonbladet får man intrycket av att tidningen varit på plats uppe på vinden där strejkbrytarna uppehöll sig under oroligheterna den andre juni. Detaljerat rapporterades det om såväl bostadsort som att en av strejkbrytarna plockat fram en fiol för att underhålla sina kollegor, men blivit tillsagd av byggmästare Jönsson att låta bli. Det skrevs inte rakt ut att en journalist skulle varit på plats tillsammans med dem, så det kan mycket väl vara en andrahandskälla som rapporterat det till tidningen. I tidningen kan vi även läsa hur dessa var goda arbetare, som hellre arbetade elva timmar än åtta. Varför då kan man fråga sig. Jo, för att ”... i den naturliga uträkning, att de förtjena mera derigenom.”¹⁸⁵ För denna uppsats är det inte i första hand intressant om strejkbrytarna fick sällskap av en journalist eller ej. Det intresseväckande är att se hur Skånska Aftonbladet konstruerade en helt annan bild av strejkbrytarna än vad Arbetet och demonstranterna gjorde. De *mänskliggörs* på ett helt annat

---

¹⁸¹ Sörensen 1997, s. 170.

¹⁸² Arbetet 3 juni 1890.

¹⁸³ Arbetet 3 juni 1890.

¹⁸⁴ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

¹⁸⁵ Skånska Aftonbladet 3 juni 1890.

sätt. Samtidigt försöker Skånska Aftonbladet skapa en bild av att strejkbrytarna var kloka som insåg att mer arbetade timmar innebar högre lön. Tidningen försökte legitimera strejkbryteriet och nyansera den negativa bilden av strejkbrytarna, vilket kan ses som ett nedtrappande beteende i den mån att man försökte porträttera strejkbrytarna som vanliga arbetare som bara gjorde sitt jobb. Samtidigt kan det lika väl varit eskalerande och provocerande för Malmöarbetarna att läsa om hur strejkbrytarna hade roligt och spelade fiol, medan de själva slogs med polisen på gatorna.

Sydsvenska Dagbladet rapporterade i slutet av maj att en timmerman attackerat en annan timmerman ”*för någon tid sedan*” som antagit arbete på Nils Jönssons bygge. Blodvite hade uppstått och gärningsmannen dömdes till böter på 300 kronor.¹⁸⁶ Tidningen benämnde inte brottsoffret som strejkbrytare utan som timmerman. Det här kan tolkas som att den borgerliga tidningen inte vill använda den nedvärderande strejkbrytartermen som arbetarpressen frekvent använde. Att en misshandel hade skett visar också att de strejkande hade den typen av våldshandling i sin konfliktrepertoar gentemot strejkbrytarna.

I tidningen *Arbetet* gick det under rubriken ”*Sträjkbrytarens härliga lif*” att läsa en notis om en strejkbrytande timmerman som utförde reparationsarbete för en byggmästare vid namn Frans Andersson. Det preciseras att man inte visste vad den strejkbrytande timmermannen hette eftersom han arbetade inlåst dagarna i ända och även spenderade nätterna på bygget han arbetade vid. ”Man ska ha sjunkit bra djupt eller vara bra okunnig för att under så förödmjukande omständigheter tjänstgöra som kapitalets slaf.” gick det att läsa i tidningen.¹⁸⁷ Att strejkbrytare porträtterades som slavar, som utför förödmjukande arbete, vittnar om hur låga tankar man hade om dessa i arbetarkretsar. *Arbetet* hade en viktig opinionsbildande roll inom arbetarrörelsen och att en sådan etablerad tidning beskriver strejkbrytarna på det här sättet kan ge en föräning om vad gemene man också tyckte.

3.6 Folkmassans sociala sammansättning

Vilka var det som slogs mot polisen på gatorna? Var det gatupojkar, arbetare, kvinnor, män, ungdomar, gummor, kriminella lösdrivare, religiösa fanatiker eller banditer? Det beror på vem man frågar. Precis som olika bilder konstruerades av strejkbrytarna, så förde olika tidningar fram åtskilda bilder kring vilka som deltog i protesterna. Utifrån polismaterialet får vi ledtrådar till folkmassans sammansättning i och med att yrkestitlar, födelseår, bostadsadress

---

¹⁸⁶ Sydsvenska Dagbladet 29 maj 1890.

¹⁸⁷ *Arbetet* 21 maj 1890.

och födelseort angetts på de åtalade.¹⁸⁸ De gripna hade en proletär bakgrund med yrken som smedarbetare, timmerman, tändsticksarbetare, snickare, murare, arbetskarl, vagnmakare, plåtslagare, lärling och springpojke. Det fanns till och med före detta husarer bland de anhållna.¹⁸⁹ En enda person av de som ställdes inför rätta tycks ha haft en annan klassmässig bakgrund än resten, en bankbokhållare som hade talat emot en polis och hade flera vittnen på sin sida.¹⁹⁰ På det stora hela var det ett brett spann av den proletära befolkningen som arresterades vilket vittnar om en viss representativitet av folkmassan i stort. Den var proletär i hög utsträckning och många av de demonstrerande var etablerade medborgare med arbete. Gatupojkarna, som Skånska Aftonbladet skrev om, lyser med sin frånvaro i rättsmaterialet.

Brink Pinto har hävdats att det historiskt kan ha funnits spänningar mellan militärer som kom från landsbygden och det urbana proletära skiktet.¹⁹¹ Det kan säkert stämma i vissa fall men en fundering som uppstod under den här studien av Malmörevolten är hur många av de gripna som faktiskt inte var födda i Malmö. Majoriteten av de gripna bodde förvisso i Malmö men en hel del kom från början från landsbygden. De kom exempelvis från Söderslätt, trakterna kring Sjöbo eller utanför Malmö men flyttade sedan in i staden för att arbeta, ofta då inom typiska arbetaryrken. Vissa hade bott i Malmö under en lång tid medan andra var nyinflyttade.¹⁹² Frågan är om de nyinflyttade redan byggt upp en identitet som stadsbor och på så sätt såg på militärer och poliser som *de andra*, de från landet. Det är svårt att säga. Däremot kan det givetvis ha funnits spänningar mellan det urbana och det agrara hos folk som var födda i Malmö eller bott där under en lång tid. I fallet av nyinflyttade personer kanske det snarare var identiteten som arbetare i krock med överhetens uniformerade poliser som väckte starka känslor. En smedarbetare som flyttade till Malmö i mars 1890 togs in på förhör för sin delaktighet i upploppen. Han uppgav i förhör att han fått en sten av en välklädd man som han inte kände till och som sagt åt honom att kasta stenen på poliskontoret. Stenen ska dock ha träffat en poliskonstapel på benet. Han kastade stenen för att han ville ha hämnd för att polisen körde bort folket från poliskontoret.¹⁹³ Det exemplifierar antagonismen mellan arbetare och polis som späddes på under dessa dagar. Dessutom visar det upp en del av en äldre konfliktrepertoar som handlar om att man kastar sten på byggnader associerade med personer man protesterar mot. I det här fallet polisernas polishus.

---

¹⁸⁸ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42.

¹⁸⁹ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 221; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 222; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 228.

¹⁹⁰ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42, bilaga 235.

¹⁹¹ Brink Pinto 2011, s. 117-118.

¹⁹² Finns flera exempel i Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41; Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:42.

¹⁹³ Rådhusrätten i Malmö, 1, A1DA:41; polisrapport från den 25 juni 1890, bilaga 184a.

I Sydsvenska Dagbladet gick det att läsa upprörda uppmaningar till nyfikna åskådare att hålla sig undan. Man förvånades av att så många välklädda personer dykt upp för att bevittna händelserna. I samband med det här får vi en bild av hur den borgerliga tidningen konstruerade folkmassan och vilka man ansåg att den bestod av. Där beskrivs folkmassan som ”... en skara upphetsade arbetare eller skrikande och okynnigt slödder...”¹⁹⁴ Samtidigt tar man upp att den stora massan växte under kvällen och att nyfikna personer från alla klasser och i alla åldrar slöt upp.¹⁹⁵ I Skånska Aftonbladet beskrivs hur arbetarna ”inkräktat” på Gustav Adolfs torg och Stortorget och som att deras förehavanden slutat i ”excesser” mot polisen.¹⁹⁶ Med de formuleringarna blir det hela plötsligt till en fråga om vem som har rätten att vistas i och utöva politisk kamp i gaturummet. Vidare skrevs det i tidningen att ”... glåporden huvudsakligast förskrefvo sig från en oräknelig hop unga slynglar, hvilka alltid vid dylika tillfällen lik en gräshoppsvärm myllra ut från förstäder och gränderna, förtjuste öfver att hafva fått ett vidsträckt fält för sitt okynne.” Här tar man till bibliska referenser för att beskriva folkmassan som en gräshoppsvärm och dessutom till stor del bestående av unga slynglar från förstäderna. Det stämmer inte överens med bilden man får av de som ställdes inför rätta, då mer eller mindre allihop hade någon form av arbete.

4. Sammanfattning och slutsatser

Malmörevolten har varit ett tacksamt studieobjekt för att ta reda på mer om relationen mellan polis och arbetarklass i Malmö samt andra parter som på olika sätt agerade i samband med konflikten. Genom den här undersökningen har den historiska kunskapen om Malmörevolten vidgats och ny information har presenterats med en vetenskaplig ansats utifrån teoretiska och metodologiska ramverk. Nedan presenteras de slutsatser som dragits utifrån frågeställningarna som studien ämnat besvara.

Konfliktrepertoaren har varit ett centralt undersökningsobjekt. De olika konfrontativa handlingar som skedde under konflikten var många. Tydliga fenomen som stenkastning, rytterichocker och batongslag förekom i stor utsträckning men konfliktrepertoaren bestod även av andra saker. I Malmö ropade folk såväl ”hurra” som slagord mot polisen. Att ropa ”hurra” var en rest från en gammal konfliktrepertoar som sträckte sig hela vägen tillbaka till 1700-talet och ansågs som subversivt.¹⁹⁷ Ytterligare ett

---

¹⁹⁴ Sydsvenska Dagbladet 4 juni 1890.

¹⁹⁵ Sydsvenska Dagbladet 4 juni 1890.

¹⁹⁶ Skånska Aftonbladet 4 juni 1890.

¹⁹⁷ Brink Pinto & Ericsson 2019, s. 41.

fenomen från en äldre konfliktrepertoar var att kasta sten på byggnader när man var missnöjd med en person eller myndighet.¹⁹⁸ Således fanns det flera spår av en tidigmodern konfliktrepertoar som folkmassan använde sig av i Malmö. Något som däremot tycks ha varit relativt nytt och snarare en del av en senare konfliktrepertoar, betydande under bland annat mellankrigstiden, är de hemföljningar som man ägnade sig åt under Malmörevolten. Hemföljningarna blev ett fenomen i samband med industrialiseringen av den enkla anledningen att det var då man fick strejkbrytare som antagonist i de arbetsmarknadskonflikter som blev en allt vanligare skådeplats för sociala konflikter. Hemföljningarna går även att sätta in i en internationell kontext, vilket tagits upp i uppsatsen med England som ett sådant exempel. Malmörevolten tycks med dessa historiska belägg i åtanke stått i en brytpunkt mellan ett förindustriellt sätt att protestera på till en konfliktrepertoar som skulle komma att bli mer vanlig i den industrialiserade världen. Förändringen berodde bland annat på nya samhällsfenomen som strejkbryteri, som tillkom i samband med industrialiseringen.

Med hjälp av olika teoretiska begrepp som rört krigsskapande och fredsskapande processer har de olika sociala gruppernas agerande i de kollektiva konfrontationerna studerats. Myndigheterna agerade i flera fall krigsskapande och eskalerande när de kallade in militärer och när poliserna genomförde rytterichocker in i folkmassan. Polisinsatsen präglades av tidens uppfattning om nödvändigheten av att upprätthålla lag och ordning. Med tanke på att strafflagens kapitel tio användes i domarna så sågs upploppen som ett direkt uppror mot överheten. Därför var det viktigt för myndigheterna att stävja oroligheterna, repression blev medlet man valde att använda för att uppnå ändamålet i fråga. En viktig slutsats är att polisens krigsskapande aktiviteter med ridande poliser, våld mot demonstranterna och inkallande av militär förmodligen bidrog till att händelserna blev våldsamma. Fredsskapande aktiviteter som polismästarens försäkran om att strejkbrytarna skulle ge sig av tycks inte ha uppfattats som trovärdiga. I vissa fall fanns det också en problematik i ett tvetydigt agerande från myndigheterna. Ett sådant exempel var när vissa poliser befunnit sig på torget och agerat fredsskapande genom att gå runt i folkmassan och prata med folk, men därefter fick förstärkning av militärer som gick till attack mot demonstranterna i ett krigsskapande agerande. Det var ett exempel på hur order från högre ort inte alltid var i samklang med arbetet i gaturummet, vilket kunde resultera i en ökad konfrontationsnivå. Under den studerade perioden konstruerades olika negativa

---

¹⁹⁸ Berglund 2009, s. 407.

stereotypiseringar av de inblandade parterna i tidningspressen. Strejkbrytarna var demonstranternas inledande antagonister och ilskan mot dessa går att finna på flera håll i det studerade källmaterialet. Även arbetarna porträtterades negativt av borgerlig press, beskrivningar som var negativt stereotypiserande. Det är inte omöjligt att poliser och militärer läste dessa tidningar och kände att man ville ta itu med demonstranterna men det är inget som gått att belägga i den här studien. En ny antagonist växte fram för demonstranterna i takt med att polisen började använda våld. I Arbetet målades poliserna upp som hänsynslösa redan efter den första dagen av våldsamheter, en slags krigsskapande kategorisering som spädde på de negativa stereotyperna av myndighetspersonerna. Att det kan skapat ilska hos arbetarbefolkningen är troligt. På så sätt kan man tänka sig att rapporteringen kan ha spätt på spänningarna i staden. Polisernas våldsanvändning eskalerade situationen, vilket skapade en spiral av ökade våldsamheter. När demonstranterna i sin tur besvarade det polisiära våldet med stenkastning så steg graden av konfrontation ytterligare. Jag har kunnat visa hur poliserna flera gånger agerade på ett krigsskapande sätt. Till slut lyckades dock myndigheterna stävja våldet med hjälp av repressiva åtgärder. Att det fick slut på våldsamheterna över längre tid är mer tveksamt. Efter oroligheterna den tredje juni spreds ett extrabladd av Arbetet ut i staden där demonstranterna uppmanades att inte fortsätta protestera på gatorna, vilket får ses som de-eskalering och fredsskapande.

Vilken sida de olika tidningarna tog i konflikten har blivit tydligt genom den här undersökningen. De borgerliga tidningarna stod på polisens och strejkbrytarnas samt arbetsköparnas sida medan Arbetet stod på arbetarnas sida och var starkt kritiska till de andra parternas agerande i konflikten. Det går tydligt att se skillnader i hur exempelvis strejkbrytarna målades upp, där de av Arbetet beskrevs som smålänningar som kommit för att ta de malmöitiska arbetarnas jobb, medan Skånska Aftonbladet beskrev dessa som glada och kloka. För en borgerlig tidning kan det ha funnits en vilja att legitimera strejkbryteriet då den kapitalägande borgerligheten i staden tjänade på att anställa strejkbrytare, snarare än att höja löner och förbättra arbetsvillkor. Det skiljde sig även åt hur folkmassan porträtterades. Sydsvenska Dagbladet tog till kraftord av bibliskt slag för att måla upp folket som gräshoppor och slynglar, Skånska Aftonbladet var något mer nyanserad men fortfarande negativ. Att porträttera kvinnorna som lösaktiga, det vill säga prostituerade kan ha varit ett sätt att undanröja det hot som ett aktivt kvinnligt deltagande utgjorde mot rådande könsnormer. Det var inte redliga kvinnor som var delaktiga i upploppen, det var *prostituerade*. Arbetet i sin tur stod konsekvent på demonstranternas sida. Det går således att konstatera en tydlig politisk

skillnad i hur man beskrev olika grupper. Borgerligheten på ena sidan och arbetarklassen och deras tidning i den andra ringhörnan i något som kan beskrivas som en klasskonflikt.

Undersökningen har visat att såväl män som kvinnor var närvarande under kvällen. I vilken omfattning respektive grupp var delaktig är svårt att avgöra. Det var betydligt fler män som greps och man kan anta att dessa var i majoritet även i folkmassan. Däremot ska man inte förringa kvinnornas roll som aktiva subjekt i dessa protester. Det tyder på en viss folklighet i protesterna att män, kvinnor och barn var på plats. Arbetarstaden Malmö slöt upp för att protestera mot strejkbryteriet och det polisiära våldet som man inte ansåg vara moraliskt acceptabelt. När polisen började gripa folk och framför allt när husarerna gjorde entré så skiftade fokus till en strid med myndigheterna snarare än strejkbrytarna. Däremot tycks det ha funnits en bild av att det egna våldet var berättigat, vilket rapporteringen i *Arbetet* vittnar om. Framför allt var rätten att protestera mot strejkbryteriet något demonstranterna höll högt.

Relationen mellan arbetarbefolkningen och polisen var komplex, den kunde ena stunden vara tämligen harmonisk, för att i nästa stund vara präglad av konflikt. Polisen var vid denna tid en antagonist i samband med sociala oroligheter som strejker och upplopp.¹⁹⁹ Av min undersökning att döma kan man konstatera att bilden av polisen varierade. I vissa fall fick polismän vittna för arbetare, medan de vid andra tillfällen blev hotade av sina grannar som deltog i demonstrationerna. Samtidigt fanns det från myndighetshåll tankar om att polisen skulle ha lokal förankring men inte vara för etablerad i de proletära skikten, för att inte eventuella lojalitetskonflikter skulle kunna uppstå. Upprätthållandet av ordningen var viktigare än den medborgarbeskyddande rollen. Även relationen mellan arbetarna och militärerna var komplex. Å ena sidan red militärer chock mot demonstrerande arbetare, å andra sidan porträtterades husarerna som proletärer i *Arbetet*. Flera av de gripna demonstranterna hade varit husarer tidigare vilket tyder på att det fanns en viss bäring för påståendena i tidningen. Tidigare forskning har tagit upp hur poliserna ofta kom från landsbygden och att det kan ha funnits en konflikt mellan de urbana arbetarskikten och de rurala poliserna. Min undersökning har visat att arbetarna i Malmö även kom från landet i viss utsträckning och att den centrala skiljelinjen snarare handlade om att poliserna sågs som symboler för en repressiv överhet, snarare än personer från landsbygden.

Utifrån min undersökning går det att konstatera att det under dagarna som kallats Malmörevolten uttrycktes ett stort missnöje mot polismyndigheten som kanaliserades i

---

¹⁹⁹ Furuhausen 2004, s. 36.

allt från stenkastning mot både polismän och polishus, till hurrarop och ordervägran. Med det i åtanke går det att klargöra att det mellan Malmös arbetarbefolkning och polisen genom historien funnits starka konfrontativa tendenser, varav Malmörevolten var ett av dessa tillfällen. Än idag sker kravaller och upplopp mellan poliser och folkmassor, även i Malmö. ”Historien upprepar sig” är ett klassiskt ordspråk men frågan är om det stämmer. Historien upprepar sig aldrig precis som den varit, historien är just historia. Däremot kan man konstatera att liknande fenomen som utspelade sig för mer än 100 år sedan inträffar än idag. I dagens kollektiva gatukonfrontationer sker både stenkastning och polisiärt övervåld, handlingar i en konfliktrepertoar som existerade redan 1890 och ännu tidigare än så. Att som historiker kunna peka ut den här typen av likheter och samband kan vara ett sätt att nyansera en samhällsdebatt för att visa att vissa företeelser inte är nya. Att göra det kan fylla en viktig informationskritisk funktion i tider när anti-demokratiska krafter försöker vinna mark med populistiska uttalanden för egen politisk vinning. Vilket inte sällan sker i samband med just upplopp och tal om att ”det var bättre förr”. Ett påstående som är tämligen enkelt att avfärda med Malmörevolten i åtanke.

5. Referenser

5.1 Källmaterial

Stadsarkivet i Malmö

Rådhusrätten i Malmö. Dombok i brottsmål, 1890, volym A1DA:41.

Rådhusrätten i Malmö. Dombok i brottsmål, 1890, volym A1DA:42.

Tidningar

Arbetet 1890

Skånska Aftonbladet 1890

Sydsvenska Dagbladet Snällposten 1890

5.2 Litteratur

Alsterdal, Alvar, *Brandsyn i samhället: Axel Danielsson 1863-1899*, Framtiden, Malmö, 1963.

Berglund, Mats, *Massans röst: upplopp och gatubråk i Stockholm 1719-1848*. Diss., Stockholms universitet, 2009.

Bergman, Kjell, *Poliser: mellan klassförtryck och brottsbekämpning*, Etnologiska institutionen, Diss., Göteborgs universitet, 1990.

Bjurling, Oscar & Fridlitzius, Gunnar (red.), *Malmö stads historia D. 4 1870-1914*, Malmö stad, Malmö, 1985.

Blomqvist, Håkan, *Potatisrevolutionen och kvinnoupploppet på Södermalm 1917: ett historiskt reportage om hunger och demokrati*, Hjalmarson & Högberg, Stockholm, 2017

Brink Pinto, Andrés. De största kravallerna i Lunds historia. I *Det stora elefantupploppet och andra berättelser från Sveriges bråkiga 1800-tal*, Magnus Olofsson och Andrés Brink Pinto (red.), 109-129. Pluribus, 2011.

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Studentlitteratur, Lund, 1996.

Denscombe, Martyn, *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009.

Ericsson, Martin & Brink Pinto, Andrés, *Den bråkiga staden: ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm*, Stockholmia förlag, [Stockholm], 2019.

Ericsson, Martin, *Hur man trampar strejkbrytare på tårna: Hemföljningar som konfrontationsform under mellankrigstidens svenska strejker*. Artikel presenterad vid Arbetarhistorikermötet i Landskrona 2019, Landskrona, Sverige.

Ekström, Gustav. *En förändrad scen? – Strejk och upplopp i Malmö 1890*. [Kandidatuppsats, Lunds universitet]. LUP Student Papers. 2016 <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8895168>

Furuhagen, Björn, *Ordning på stan: polisen i Stockholm 1848-1917*, B. Östlings bokförlag Symposion, Eslöv, 2004.

Furuhagen, Björn, *Från fjärdingsman till närpolis: en kortfattad svensk polishistoria*, Polisutbildningen, Växjö universitet, Växjö, 2009

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-41388>

Guvå, Gunilla & Hylander, Ingrid. Hur kravaller uppstår och ordning upprätthålls. I *Demonstrationer och sporthändelser*, Kjell Granström (red.), 41-59. Lund, Studentlitteratur, 2010.

Hansson, Sigfrid, *Svenska träarbetareförbundets historia: 1889-1923*, Svenska träarbetareförbundet, Stockholm, 1925.

Jarrick, Arne. Källkritiken måste uppdateras för att inte reduceras till kvarleva. *Historisk tidskrift*. Vol. 125, nr: 2, 2005: 219-231.

Karlbom, Rolf, *Hungerupplopp och strejker 1793-1867: en studie i den svenska arbetarrörelsens uppkomst*, Gleerup, Lund, 1967.

Le Bon, Gustave, *The crowd: a study of the popular mind*, Benn, London, 1896.

Lennartsson, Rebecka. *Malaria urbana: om byråflickan Anna Johannesdotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900*. Diss., Uppsala universitet, 2001

Linehan, Thomas P., *Scabs and traitors: taboo, violence and punishment in labour disputes in Britain, 1760-1871*, Routledge, Abingdon, Oxon, 2018.

Nyzell, Stefan., & Larsson, Paul. Skandinavisk polishistoria. I Larsson, Paul, Granér, Rolf & Gundhus, Helene (red.), *Polisvetenskap: En introduktion*, 31-52. Lund, Studentlitteratur, 2016.

Nyzell, Stefan. "Striden ägde rum i Malmö" *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*. Diss., Malmö högskola, 2009.

Olofsson, Magnus. Novemberdagarna. Kravallerna i Kungsträdgården 1868. I Olofsson, Magnus & Brink Pinto, Andrés. (red.) *Det stora elefantupploppet och andra berättelser från Sveriges bråkiga 1800-tal*, 90-108. Pluribus, 2011.

Reicher, Stephen David. The St. Pauls' riot: An explanation of the limits of crowd action in terms of a social identity model. *European Journal of Social Psychology*, Vol 14. nr.1, 1984: 1-21. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420140102>

Rosander, Michael. Forskning om masshändelser. I *Demonstrationer och sporthändelser*, Kjell Granström (red.), 29-40. Lund: Studentlitteratur, 2010.

SCB 1969: Historisk statistik för Sverige. Del 1. Befolkning. Andra upplagan. 1720-1967. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sok/?Query=Befolkningsstatistik+Malm%C3%B6+1800+-+1920&Tab=scb> (Läst 21 december 2020).

Sörensen, Thomas, *Det blänkande eländet: en bok om Kronprinsens husarer i sekelskiftets Malmö*. Diss., Lunds universitet, 1997.

Thurén, Torsten, *Källkritik, 2.*, [rev. och utök.] uppl., Liber, Stockholm, 2005.

Tilly, Charles, *The politics of collective violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

Uhlén, Axel, *Facklig kamp i Malmö under sju decennier: historik*, Framtiden, Malmö, 1949.

Uppslagsverk

”Upplopp”, *Nationalencyklopedin*.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/upplopp> (hämtad 2020-11-24)